

ความเป็นมาของสมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย

สมาคมลับที่มีอยู่ทั่วไปนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เป็นสมาคมที่ดำเนินกิจการอย่างลับ ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือทำงานแบบใต้ดิน ไม่มีใครรู้ว่าที่ตั้งของสมาคมอยู่ ณ ที่ใด ใครเป็นสมาชิกบ้าง ทุกสิ่งทุกอย่างของสมาคมล้วนแต่เป็นความลับทั้งสิ้น

2. เป็นสมาคมที่ไม่ปิดบังซ่อนเรณความคงอยู่ของตน ทางกรที่ว่าพวกนี้ตั้งกลุ่มกันอยู่ที่ไหน และใครเป็นเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าบาง ในคานการทำงานสมาคมจะดำเนินกิจการอย่างเปิดเผย ไม่มีการทำงานแบบใต้ดิน การที่ถูกจับเข้าพวกให้ เป็นสมาคมลับนั้นก็ เพราะว่าสมาคมมีพิธีกรรมรวมทั้งกฎข้อบังคับที่เป็นความลับ และสมาชิกทุกคนต้องสาบานว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องภายในของสมาคมให้ผู้อื่นทราบ เมื่อ เป็นเช่นนี้บุคคลภายนอกจึงแทบจะไม่วู เรื่องภายในของสมาคมเลย เช่น การจัดองค์กร พิธีกรรม กฎข้อบังคับ คำสาบาน เป็นต้น สมาคมดังกล่าวจึงมีสภาพเป็นสมาคมลับไป¹

สมาคมลับอั้งยี่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ล้วนแต่เป็นสมาคมลับประเภทที่สองทั้งสิ้น เพราะพวกอั้งยี่ไม่เคยปกปิดซ่อนเรณความคงอยู่ของตน อีกทั้งยังมีการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผย รัฐบาลแต่ละสมัยทราบทั่วกันว่าพวกชาวจีนรวมกลุ่มตั้งอั้งยี่กันอยู่ในเขตใด และใครเป็นอั้งยี่ระดับหัวหน้าบาง สมาคมเหล่านี้มีความลับอยู่เฉพาะในคานพิธีกรรมและกฎข้อบังคับ เท่านั้น

ในบทที่ 2 นี้ผู้เขียนจะศึกษาวิเคราะห์ถึงความ เป็นมาของสมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย โดยแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น

¹Wilfred Blythe, The Impact of Chinese Secret Societies in Malaya, p 3.

- ภูมิหลังของชาวจีนในประเทศไทย
- กำเนิดและพัฒนาการของสมาคมลับฮั้งเปี๊
- การจักองคกร กฎข้อบังคับ และพิธีกรรมของสมาคม
- เขตของสมาคม

ภูมิหลังของชาวจีนในประเทศไทย

จากหลักฐานต่าง ๆ ปรากฏว่าไทยและจีนไ้มีความสัมพันธ์กันมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการค้า ในสมัยสุโขทัยจีนได้ส่งคณะทูตมาไทย 4 ครั้ง ส่วนทางฝ่ายไทยได้ส่งคณะทูตนำเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าจักรพรรดิจีน และเพื่อติดต่อค้าขายถึง 10 ครั้ง นอกจากติดต่อกันทางการทูตแล้ว พ่อค้าจีนซึ่งมีความชำนาญมากในการค้าขายทางทะเล จะนำสินค้าพวกมาพร้าว ฝาคั่ว นมข้าวใหม่ และภาชนะเคลือบ บรรทุกเรือสำเภาเข้ามาขายตามเมืองท่าต่าง ๆ ทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรลพบุรี เช่น เมืองชุมพร เมืองสุราษฎร์ธานี และเมืองนครศรีธรรมราช โดยเดินทางมาในช่วงฤดูลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วซื้อสินค้าพื้นเมืองพวกของป่า หนังสัตว์ ไม้สักและข้าว กลับไปขายในประเทศจีน โดยออกเดินทางกลับในฤดูลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้² สำหรับชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยนั้นยังมีอยู่น้อย มีเฉพาะช่างจีนที่เข้ามาทำและสอนการทำเครื่องสังคโลกที่สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และชาวจีนที่เข้ามาทำเหมืองแร่อยู่ทางภาค

¹ พระเจ้ากษัตริย์แห่งราชวงศ์หยวนส่ง เหนอสีจี้ เป็นทูตมาสุโขทัยในปี พ.ศ. 1825 แต่เหนอสีจี้มาถึงสุโขทัย ถูกจับและถูกประหารชีวิตที่อาณาจักรจัมปา ต่อมาจีนได้ส่งทูตมาสุโขทัยอีก 3 ครั้ง คือ ปี พ.ศ. 1836, พ.ศ. 1837 และ พ.ศ. 1838 ส่วนคณะทูตไทยที่ส่งไปจีนนั้นเริ่มส่งไปในปี พ.ศ. 1835 และส่งทูตไปอีก 9 ครั้งในปี พ.ศ. 1837, พ.ศ. 1838, พ.ศ. 1840, พ.ศ. 1842, พ.ศ. 1843, พ.ศ. 1857, พ.ศ. 1862, พ.ศ. 1864, และ พ.ศ. 1866.

² พลกุล อังกินันท์, บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515), หน้า 8.

ไ้ของไ้ไทย¹

ครันถึงสมัยอยุธยาการคักค่อทางการค้าระหว่งไทยกับจีนเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน มีชาวจีนอพยพเขามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใน เมืองไทยมากกว่าสมัยสุโขทัย ชาวจีนเหล่านี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปทั้งในและนอกกำแพง เมืองกรุงศรีอยุธยา แต่บริเวณที่อยู่กันมาก คือ แถวป้อมเพชร และแถววัดพันธุเชิง นอกจากที่กรุงศรีอยุธยาแล้ว ชาวจีนยังไปตั้งหลักแหล่งอยู่ทางหัว เมืองชายทะเลตะวันออกแถบบางปลาสร้อย จันทบุรี และไปอาศัยอยู่ทางใต้ที่สงขลาและปัตตานี² ประมาณกันว่าในพุทธศตวรรษที่ 23 มีชาวจีนอยู่ในประเทศไทยราว 10,000 คน ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ประมาณ 3,000 - 4,000 คน³ ชาวจีนเหล่านี้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า บางก็เข้ารับราชการ เป็นขุนนางไทย ส่วนใหญ่ทำงานในกรมพระคลัง และมีส่วนช่วยค่าเก็บภิกการค่าสำเนาให้แก่รัฐบาลไทย บางคนก็ เป็นช่างฝีมือ และที่ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม เช่น ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงหมู เป็นต้น⁴

รัฐบาลไทยปกครองชาวจีนอพยพเหล่านี้้อย่างดีเสมือนหนึ่งว่าเป็นราษฎรไทย และยังให้ความคุ้มครองดูแลกันเองอีกด้วย โดยแต่งตั้งชาวจีนที่มีชื่อเสียง เป็นที่นับถือของชาวจีนทั่วไป ให้เป็นขุนนางไทย มีหน้าที่ดูแลควบคุมคนจีน หัวหน้าคนนี้มี

¹มัลลิกา เรื่องระพี, "บทบาทของชาวจีนในกานเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 8, 13.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 13 - 14.

³G. William Skinner, Chinese Society in Thailand: An Analytical History (New York: Cornell University Press, 1957), pp 12 - 13.

⁴Ibid, pp 14 - 15.

ยศและบรรดาศักดิ์ในพระโอบอการตำแหน่งนาพล เรือนว่า "หลวงไชยภูิกษราช เสรฐฐี"
ศักดิ์นา 1,400¹ ตำแหน่งนี้ในภายหลังได้เพิ่มยศขึ้น เป็น "พระยา"

สังคมชาวจีนในสมัยอยุธยาเห็นว่ามีความมั่นคงพอสมควร และชาวจีนมี
บทบาทสำคัญในทางการ เศรษฐกิจของประเทศ² อย่างไรก็ตามจากหลักฐานที่มีอยู่
ไม่ปรากฏว่าชาวจีนเหล่านี้ได้รวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับเลย ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ
สมาคมองค์สามซึ่งเป็นแม่แบบของสมาคมลับที่ชาวจีนอพยพพากันก่อตั้งขึ้นในประเทศ
ต่าง ๆ นั้น เพิ่งจะก่อตั้งขึ้นในประเทศจีนเมื่อตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 23 (พ.ศ.
2217 ตรงกับสมัยอยุธยาตอนปลาย) สมาคมเริ่มมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากตาม
มณฑลต่าง ๆ ทางภาคใต้ของจีนก็ต่อเมื่อพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งตรงกับสมัยรัตนโก-
สินทร์ตอนต้น ควบเหตุนี้จึงไม่ปรากฏว่ามีสมาคมลับชาวจีนในสมัยอยุธยา

ในสมัยธนบุรี ชาวจีนยังคงมีบทบาทสำคัญต่อมาในทางการ เศรษฐกิจ
และเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่กันมากที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา³ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2325 และทรง
ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยามาตั้งที่กรุงเทพฯ
ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม ปรากฏว่าบริเวณที่ตั้งเมืองหลวงใหม่เป็นเขตที่มีชาวจีนอยู่กันหนา
แน่น และเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ แมกระทั้งพระบรมมหาราชวังใหม่ก็ตั้งอยู่
ในย่านคนจีนเดิม เมื่อครั้งจะสร้างพระบรมมหาราชวัง รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ
ให้ชาวจีนเหล่านั้นย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่สวน ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้มไปจนถึง
คลองวัดสามเพ็ง⁴ ซึ่งบริเวณนี้ไ้กลายเป็นย่านคนจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน

¹ พลกุล อังกินันท์, เรื่อง เติม, หน้า 11 - 12.

² มีลลิกา เรื่อง ระพี, เรื่อง เติม, หน้า 8 - 15.

³ เรื่อง เดียวกัน, หน้า 12, 16, 18.

⁴ G. William Skinner, op cit. p 24 และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์,
พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (พระนคร:คุรุสภา, 2503)

จากหลักฐานเหล่านี้ทำให้สรุปได้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีคนจีนอยู่ในเมืองไทยมากพอควร และมีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี จำนวนชาวจีนอพยพเริ่มเพิ่มขึ้นมากตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาจนถึงรัชกาลที่ 5 ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว เกิดความไม่สงบขึ้นทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น เกิดเหตุกบฏฉะ พะคี (พ.ศ. 2382 - 2385) กบฏไคเผิง (พ.ศ. 2393 - 2407) และการจลาจลอื่น ๆ ความวุ่นวายเหล่านี้ทำให้ชาวจีนจำนวนมากจากทางภาคใต้ของประเทศอพยพหนีภัยไปอยู่ในดินแดนอื่น ๆ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่กันมาก เพราะรัฐบาลไทยไม่เคยมีนโยบายกีดกันชาวจีน นอกจากนี้โอกาสที่จะประกอบอาชีพแสวงหาความร่ำรวยก็มีอยู่มาก² ประมาณกันว่าตอนต้นรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2368) มีชาวจีนอยู่ในประเทศไทยราว ๆ 230,000 คน พอถึงกลางสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2403) จำนวนชาวจีนได้เพิ่มขึ้นเป็น 337,000 คน แล้วทวีจำนวนขึ้นเป็น 497,000 คน ในกลางสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2423) และ 792,000 คนในตอนปลายรัชกาล (พ.ศ. 2453)³

ชาวจีนเหล่านี้กระจายไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามที่ต่าง ๆ แห่่งที่อยู่กันมากก็คือกรุงเทพฯ เมืองต่าง ๆ บนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน หัวเมืองชายทะเลตะวันออก หัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และภาคใต้ ส่วนทางภาคเหนือและภาคอีสานนั้น เนื่องจากความคมนาคมไม่สะดวก จึงมีชาวจีนขึ้นไปตั้งหลักแหล่งอยู่ไม่มากนัก ชาวจีนเริ่มอพยพขึ้นไปอยู่ในแถบนี้มากในระยะหลัง (ประมาณ พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา) เพราะมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ และดินแดนเหล่านี้ ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น⁴

¹ มัลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเดิม, หน้า 18, 25 - 27 .

² พลภู อังกินันท์, เรื่องเดิม, หน้า 16 - 17, 24 - 25.

³ G. William Skinner, op. cit. p 79.

⁴ Ibid, pp 80, 84 - 90 .

ในด้านการประกอบอาชีพ ชาวจีนในประเทศไทยประกอบอาชีพหลายอย่างตั้งแต่รับราชการ เป็นขุนนาง ส่วนใหญ่จะทำงานในกรมพระคลัง โภค เป็นพนักงานในกิจการค้าทางทะเล เป็นเจ้าภาษี ค้าขาย ทำโรงงานน้ำตาล โรงสีข้าว ทำเหมืองแร่ เป็นช่างก่อสร้าง ช่างฝีมือ เป็นกรรมกร และประกอบอาชีพเพาะปลูก ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปชาวจีนยังคงมีบทบาทสำคัญในทางาน เศรษฐกิจ เหมือนในอดีตที่ผ่านมา และบทบาททางด้านนี้ได้เพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนด้วย

เนื่องจากชาวจีนอพยพส่วนใหญ่มาจากมณฑลทางภาคใต้ซึ่ง เป็น เขตอิทธิพลของสมาคมองคสาม และสมาคมนี้เริ่มมีบทบาทอย่างมากในพุทธศตวรรษที่ 24 (หรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ดังนั้นชาวจีนอพยพในช่วงนี้จึงได้รับอิทธิพลจากสมาคมองคสามมาก และได้นำพาสมาคมลับของพวกเขาไปยังดินแดนโพ้นทะเลด้วย จึงเกิดสมาคมลับชาวจีนขึ้นมากมายในประเทศต่าง ๆ ในศตวรรษนี้และต่อมา (พุทธศตวรรษที่ 24 - 25)² ในประเทศไทยก็เช่นกัน ชาวจีนอพยพได้ร่วมมือกันตั้งสมาคมลับอันมีขึ้นในเขตต่าง ๆ ที่พวกคนจีนเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ สมาคมลับที่สร้างขึ้นนี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวจีน รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาหลายประการแก่รัฐบาลไทยด้วย

กำเนิดและพัฒนาการของสมาคมลับอั้งยี่

ก. กำเนิดและสาเหตุของการก่อตัว สมาคมลับชาวจีนในประเทศไทยเริ่มได้รับการกล่าวถึงในเอกสารของทางการ เป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - พ.ศ. 2394) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 เขียนไว้ว่า ในวันพุธ แรม 8 ค่ำ เดือน 9 จ.ศ. 1186

¹ มัลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเดิม, หน้า 18 - 96.

² Jean Chesneaux, Secret Societies in China, in the Nineteenth and Twentieth Centuries, pp 14 - 15, 33.

(พ.ศ. 2367) คำเหี้ยแท้จิ๋วและฮกเกี้ยนที่อาศัยอยู่ ณ บ้านบางกะจะในเมือง
 จันทบุรี โดยยกพวกเข้าตีกัน พวกแท้จิ๋ว เป็นฝ่ายก่อเรื่องขึ้นก่อน และมีสมัครพรรค-
 พวกประมาณ 700 - 800 คน (ส่วนพวกฮกเกี้ยนจะมีคนอยู่เท่าไรนั้น พระราช-
 พงศาวดารมิได้ระบุไว้) เมื่อพระยาจันทบุรีทราบข่าว ก็รับสั่งให้กรมการเมือง
 คุมไพร่พลออกปราบปราม พวกคำเหี้ยสู้ไม่ได้ แยกพ่ายหนีไปอยู่ที่อื่น ส่วนชาว-
 จีนที่เสียชีวิตไปก็มีเป็นจำนวนมาก กรมการเมืองจับหัวหน้าพวกคำเหี้ยได้ และ
 ส่งตัวมาลงโทษที่กรุงเทพฯ เหตุการณ์ก็สงบลง¹ จากปี พ.ศ. 2367 เป็นต้นมา
 ได้มีการระบุดังสมาคมลับชาวจีนในเอกสารของทางการไทยอยู่เสมอ ในระยะ
 แรกรัฐบาลเรียกสมาคมลับนี้ว่า "คำเหี้ย" 大兄 ซึ่ง เป็นภาษาจีนแท้จิ๋วแปลว่า "พี่
 ใหญ่" ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนมาเรียกว่า "ฮั้งฮี้" 洪字 ซึ่งแปลว่า
 "อักษรฮั้ง" และเราได้ใช้คำว่า "ฮั้งฮี้" สำหรับ เรียกสมาคมลับชาวจีนมาจนถึง
 ปัจจุบัน²

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่
 3 เล่ม 1 (พระนคร: คุรุสภา, 2504), หน้า 11 - 12.

² คำอื่นที่เรียกกันแต่ก่อน "คำเหี้ย" ก็หมายความอย่างเดียวกับที่เรียก
 กันภายหลังว่า "ฮั้งฮี้" นั่นเอง คือ สมาคมลับซึ่งพวกจีนคิดตั้งขึ้น... (จากพระ
 ราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระนคร: คุรุสภา, 2504 หน้า 344, - 345)
 ภาษาจีนในอักษรภาพในการสื่อความหมาย อักษรภาพเหล่านี้จะอ่านออก
 เสียงแตกต่างกันไปตามสำเนียงท้องถิ่น คำว่า "คำเหี้ย" 大兄 เป็นสำเนียงแท้จิ๋ว
 ภาษาจีนกลางจะอ่านออกเสียงว่า "ต่าฮ้อง" ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสมาคมลับใน
 ท้องถิ่นหนึ่ง ในเมืองไทยเรียกกันว่า "คำเหี้ย" รัฐบาลจึงนำคำนี้มาใช้เรียกสมา-
 คมลับชาวจีน ส่วนคำว่า "ฮั้งฮี้" 洪字 นั้นเป็นสำเนียงแท้จิ๋วเช่นกัน ภาษาจีน
 กลางอ่านออกเสียงว่า "หงจื่อ" คำว่า "ฮั้ง หรือ หง 洪" นี้ (แล้วแต่จะอ่านออก
 เสียง) เป็นวิสามานยนาม หมายถึง แซ่ฮั้งหรือแซ่หง และเป็นคำขยายแปลว่า
 มาก คำว่า "ฮี้ หรือ จื่อ 字" แปลว่า หนังสือ, อักษร "ฮั้งฮี้ หรือ หงจื่อ"
 จึงแปลว่า "อักษรฮั้งหรืออักษรหง" เท่าที่แลมาแล้วเคยมีแปลคำนี้ว่า "หนังสือแดง"
 ซึ่งเป็นการแปลที่ผิด เพราะผู้แปลเขาใจคำว่า "ฮั้งหรือหง 洪" นี้ สัมพันธ์กับคำ
 ว่า "ฮั้ง หรือ หง 洪" อีกคำหนึ่งซึ่งแปลว่า สีแดง คำว่า "洪" นี้มีความสำคัญ
 ต่อสมาคมลับชาวจีนอย่างไรนั้นใครกล่าวไว้โดยละเอียดแล้วในบทที่ 1

จากหลักฐานในพระราชพงศาวดารอาจสรุปได้ว่า สมาคมลับชาวจีนในประเทศไทยเริ่มมีการเคลื่อนไหวตั้งแต่ปีที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ เมื่อเป็นเช่นนี้สมาคมลับอั้งยี่ก็น่าจะเริ่มก่อตั้งขึ้นมาก่อนรัชกาลนี้แล้ว แต่จะเกิดขึ้นแน่นอนเมื่อไร และที่เมืองใดเป็นแห่งแรกนั้น เท่าที่ค้นคว้ากันมายังไม่ได้พบหลักฐานใดเลยที่บ่งบอกเรื่องนี้ไว้ อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานว่าอย่างชาติสุคินในสมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352 - พ.ศ. 2367) สมาคมลับอั้งยี่น่าจะโคกก่อตั้งขึ้นเรียบร้อยแล้ว เพราะรายงานของเจาหนาทที่ถึงกรุงที่เกาะปีนังระบุว่าประมาณปี พ.ศ. 2342 ชาวจีนที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเกาะปีนัง ได้มีสมาคมลับของคนแล้ว และในราวช่วงทศวรรษของปี พ.ศ. 2353 สมาคมลับชาวจีนในปีนังก็มีเพื่อนร่วมสมาคมอยู่บนเกาะภูเก็ตด้วย

อย่างไรก็ตาม สมาคมลับอั้งยี่ในสมัยรัชกาลที่ 2 คงเป็นสมาคมเล็ก ๆ ที่ยังไม่มีกิจกรรมอะไรมากนัก เอกสารของทางการไทยจึงมิได้กล่าวถึงเลย เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยมากขึ้นกว่าเดิม สมาคมลับอั้งยี่ย่อมจะต้องขยายใหญ่ขึ้นตามจำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามา และมีกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย จนทางการต้อง

Viraphol, Tribute and Profit: Sino - Siamese Trade, 1652 - 1853 Harvard East Asian Monographs No. 76. (Harvard University press, 1977), p 221.

...."It is very possible that secret societies in Siam, known locally as the "Ang - yi" (transliteration of the Ch' ao - chou rendition of "hung - tzu"), had existed before the Third Reign. As early as 1799 the Penang authorities were already reporting meetings by a local secret society, the T'ien - ti hui. In the 1810s, secret societies in Penang already had compatriots in nearby Junkceylon ..."

บันทึกไว้ สมาคมเริ่มมีบทบาทอย่างมากตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 3 ตลอดมาจนถึงปลายรัชกาลที่ 5 ก็เริ่มเสื่อมสลายไป ส่วนปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับขึ้นนั้น เมื่อพิจารณาจากหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่โคคนพบ สรุปได้ว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางด้านการปกครอง โคนกล่าวมาแล้วว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยนั้น มีโคอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว แต่โคไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั่ว ขยาย ชาวจีนที่ไปตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพอยู่ตามหัวเมือง ต้องเผชิญกับความเดือดร้อนข้อหนึ่งคือ ถูกชนนางทองถิ่นกคซิมเหงซึ่งความเดือดร้อนข้อนี้มีใช้แต่ชาวจีน เท่านั้นที่ใครบ้ แมแต่ชาวไทยเองก็ประสบกับปัญหาข้อนี้ด้วยเช่นกัน

ปัญหาเรื่องชนนางทองถิ่นกคซิมเหงประชาชนนั้น เกิดขึ้นเพราะรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ไม่สามารถควบคุมดูแลการปกครองหัวเมืองได้อย่างทั่วถึง เนื่องมาจากอุปสรรคทางด้านการคมนาคม การสื่อสาร และกลไกทางการปกครองของรัฐบาลเองยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รัชกาลที่ 4 โคทรงมีพระราชปรารภเกี่ยวกับปัญหาที่เจ้าเมืองและกรมการต่าง ๆ ถกซิมเหงว่า

... เพราะการในหัวเมือง เป็นการไกลพระเนตรพระกรรณ ไกลหูไกลตา ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ จะพูดจะทำบั้ง คับบิตูซาอะไร ไปคค ๆ โกง ๆ ก็อาจจะทำไปใดทุกอย่าง เพราะตัวไปนั่งซัง เป็นที่สูง ไม่มีผู้ชักขวางโค จะพรรณนาภิรียาของ ผู้สำเร้จราชการ เมืองหัวเมือง ที่ทำผิด ๆ ไปนั้น จะว่าพรรณนาไปเล่มสมุกหนึ่งก็ไมพอ ... คงจะไปทำผิด ๆ ถก ๆ บั้งหลวงจอรราชฎ²

จากหลักฐานนี้ทำให้สรุปได้ว่ารัฐบาลตระหนักดีถึงปัญหาชนนางทองถิ่นกคซิมเหงประชาชน แต่อุปสรรคต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้รัฐบาลไม่

¹ ในสมัยรัชกาลที่ 4 เรียกเจ้าเมืองว่า ผู้สำเร้จราชการ เมือง

² ประกาศว่าคชการ เคน เป็น เจ้าเมือง " ในประชุมประกาศรัชกาลที่

อาจแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ได้ ประเด็นที่น่าสนใจมีอยู่ว่า ประชาชนหาทางแก้ไขปัญหานี้ด้วยตนเองอย่างไร สำหรับชาวไทยระบบมุลนาย - ไพร่ได้เข้ามามีส่วนช่วยบรรเทาความเดือดร้อนนี้อยู่บ้าง ในสมัยก่อนกำลังคน เป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศทั้งในคาน เศรษฐกิจและการเมือง กำลังคน เป็นบ่อเกิดของผลผลิตต่าง ๆ ซึ่งจะยังความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ และเป็นกองทัพในยามเกิดศึกสงคราม จึงมีการควบคุมกำลังคนอย่างเคร่งครัดในรูปของระบบไพร่ ในระบบนี้บุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะถูกแบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครองหรือมุลนายซึ่งได้แก่เจ้านายและขุนนาง ส่วนอีกชั้นหนึ่งซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้อุปการ เรียกว่า ไพร่ ไพร่ก็คือราษฎรธรรมดาที่เป็นเสรีชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือประชาชนทั่ว ๆ ไปนั่นเอง ไพร่ทุกคนจะต้องสังกัดกับมุลนายคนใดคนหนึ่ง จะอยู่เป็นอิสระโดยลำพังไม่ได้ และทำหน้าที่เป็นทหาร เมื่อเกิดศึกสงคราม ในยามสงบก็ทำงานโยธาให้แก่รัฐบาลตามที่ทางการกำหนด ซึ่งอาจจะเป็น 6 เดือน, 4 เดือน, 3 เดือน, หรือ 1 เดือน ถ้าไม่มอบแรงงานให้แก่ทางการ ก็อาจจะส่งส่วยหรือจ่ายเงินแทนการทำงานก็ได้ ส่วนมุลนายนั้นมีหน้าที่ปกครองดูแลไพร่ในสังกัดให้เรียบร้อย เสนอแรงงานไพร่มาทำงานให้แก่ทางการ และทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างไพร่และรัฐบาล กล่าวคือ ไพร่จะติดต่อเรื่องต่าง ๆ กับทางการโดยผ่านทางมุลนาย นอกจากความสัมพันธ์ในหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ไพร่และมุลนายยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ว่า ไพร่ต้องรับใช้ทำงานให้มุลนาย หรือบางครั้งก็หาของกำนัลมาให้ ฝ่ายมุลนายก็ช่วยดูแลคุ้มครอง และให้ความช่วยเหลือในยามที่ไพร่ได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทยถูกเจ้าหน้าที่ของดินแดนข้ามเขง จึงยังมีทางออกด้วยการหนีไปพึ่งมุลนายของตน ในมุลนาย

¹ ม.ร.ว. อคิน รัตพันธ์, สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, พรรณี สรุงบุญดี (กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิโครงการตำราฯ, 2521), หน้า 38 - 43.

ช่วยฟ้องร้องทุกข์ต่อศาล หรือช่วยมาแจ้งให้ส่วนกลางทราบ¹

ส่วนชาวจีนนั้นทางการถือว่าอยู่นอกระบบไพร่ รัฐบาลเพียงแต่กำหนดให้ชาวจีนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป มารายงานตัวต่อทางการผูกปีที่ขอมือ 3 ปีคือครั้ง ตามหลักฐานการผูกปีเริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 และชาวจีนต้องเสียค่าผูกปีให้แก่รัฐบาลคนละ 2 บาท พร้อมทั้งเงินค่าธรรมเนียมอีกประมาณ 1 สลึง ส่วนผู้ที่ไม่มีเงินจะจ่ายนั้น ต้องมาทำงานให้แก่ทางการคนละ 1 เดือน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เพิ่มเงินค่าผูกปีจาก 2 บาทมาเป็น 4 บาท² และได้ใช้อัตรานี้มาจนถึงปี พ.ศ. 2452³ (ปลายรัชกาลที่ 5)

1 อรุณ สุขพานิช, "ฐานันครไพร่", ประวัติศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 71 - 111 และ ม.ร.ว. อคิน รัชพัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 164 - 183.

... "ฉะนั้นจึงปรากฏว่า การให้ควบคุมครองและให้ความช่วยเหลือแก่ไพร่ เป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของนาย อย่างน้อยที่สุดก็เป็นหน้าที่ซึ่งนายควรปฏิบัติ ..."
(สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416 หน้า 172)

... "ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไพร่และนายเป็นแบบอุปถัมภ์ ... เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีการแสวงหาทรัพย์สินเป็นสำคัญ ทรัพย์สินนี้อาจเป็นทรัพย์สินกรรมชาติหรือทรัพย์สินในสังคมก็ได้ มีในข้อสังเกตว่าการควบคุมครองทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบนี้ขึ้น ไพร่ต้องการนายใหญ่คุ้มครองคนใหญ่จากเงื้อมมือของข้าราชการที่เป็นขุนนางอื่น ๆ ..." (สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416 หน้า 175 - 176)

2 จอห์น ครอว์ฟอร์ด, เอกสารของครอว์ฟอร์ด, แปลโดย ไพโรจน์ เกษมณีกิจ (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2515), หน้า 121 และมีลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเดิม, หน้า 58.

3 กทข. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, เลขที่ 89 จ.ศ. 1211 ใบบอกพระวิจิตรชาญณรงค์ถึงหมื่นสนิทสมบัติส่งเงินผูกปีขอมือจีน

4 กทข. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4, เลขที่ 162 จ.ศ. 1214 ร่างตราเจ้าพระยาจักรีเรื่องส่งชาหลวงออกไปผูกปีจีน และ เลขที่ 60 จ.ศ. 1217 ร่างตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองต่าง ๆ ในจีนที่ยังไม่ได้เสียเงินผูกปีส่งลงมากรุงเทพฯ
3 พลตูล อังถินันท์, เรื่องเดิม, หน้า 132.

เมื่อชาวจีนมีใคถูกจับเข้าไปอยู่ในระบบไพร่ จึงไม่มีนโยบายที่จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ในยามที่เกิดความเดือดร้อน ดังนั้น เมื่อชาวจีนถูกขุนนางท้องถิ่นกดขี่ข่มเหง ก็ต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง ชาวจีนบางคนอาจจะฝากตัวขอความคุ้มครองจากขุนนางที่มีอำนาจในท้องถิ่นนั้นได้ แต่ชาวจีนที่เหลืออยู่ซึ่งมีจำนวนมาก มักแก้ปัญหาด้วยการรวมกลุ่มเป็นสมาคมลับ คำเน้นการต่อต้านขุนนางที่กดขี่ข่มเหงพวกตน

การขอรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน เองนั้น เป็นลักษณะนิสัยที่เด่นชัดหนึ่งของชาวจีน คุณสมบัติข้อนี้เกิดขึ้นจากภาวะความจำเป็นทางสังคม ประเทศจีนมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลมาก จนกระทั่งอำนาจของรัฐบาลกลางแผ่ไปไม่ถึงทั่วถึง ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือคุ้มครองแก่ประชาชนในภูมิภาคที่ห่างไกลจากเมืองหลวงได้อย่างเต็มที่ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวจีนในชนบทจึงต้องรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเองในค่านต่าง ๆ ทั้งแต่การประกอบอาชีพ การปกป้องภัยให้แก่กลุ่ม การช่วยเหลือสงเคราะห์กันในยามที่เกิดภัยพิบัติ ไปจนถึงการรวมกลุ่มต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของขุนนางท้องถิ่นและเจ้าที่ดิน กล่าวได้ว่าชาวจีนมีความเคยชินกับการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาก และใคนำเอานิสัยอันนี้มาปฏิบัติ แม้เมื่ออพยพมาอยู่ในต่างแดนแล้ว² รัชกาลที่ 3 ทรงตระหนักดีว่าการที่ชาวจีนไม่มีที่พึ่งในยามที่ได้รับความเดือดร้อนนั้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสมาคมลับอั้งยี่ จึงทรงแก้ไขปัญหานี้ด้วยการตั้งนายอำเภอจีนขึ้นในหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่กันมาก

¹L.F. Comber, Chinese Secret Societies in Malaya: A Survey of the Triad Society from 1800 to 1900 (New York: J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1959), p 19.

แสวง รัตนมงคลมาศ "อนาคตของสมาคมจีนในประเทศไทย", ชาวจีนในประเทศไทย, ชัจจ์กัญ บุษยพัฒน์ ผู้รวบรวม (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517), หน้า 233 - 235.

²แสวง รัตนมงคลมาศ, เรื่องเดิม, หน้า 235.

เพื่อให้ชาวจีนมีความอุ่นใจว่าพวกคนมีหัวหน้าที่จะคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือในยามที่ได้รับความเดือดร้อน ในขณะที่เกี่ยวกับนายอำเภอจีนก็จะช่วยรัฐบาลควบคุมชาวจีนมิให้ประพฤติผิดกฎหมายด้วย นายอำเภอจีนรับราชการภายใต้การบังคับบัญชาของ เจ้าเมือง และมีหน้าที่ตัดสินคดีมีโนสาเร่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมื่นคนจีน ช่วยรับคำร้องทุกข์ของชาวจีนมาแจ้งให้รัฐบาลทราบ คอยดูแลว่ากล่าวไม่ให้ชาวจีนค้าขายของต้องห้ามหรือสมคบกัน เป็นโจรผู้ร้าย ทำบัญชีรายชื่อชาวจีนที่อยู่ใต้บังคับบัญชาว่ามีอยู่เท่าไร ทั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร และนำชาวจีนเหล่านี้มาผูกปิ่นข้อมือ เมื่อถึงกำหนด เวลาผูกปิ่น กล่าวโดยสรุปนายอำเภอจีนมีหน้าที่ทั้งในด้านการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ และควบคุมชาวจีน

อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาด้วยการตั้งนายอำเภอจีนก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก เพราะในระยะแรกผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอจีน ส่วนใหญ่จะเป็น เจ้าภาษีด้วย² ในสมัยนั้นผู้ที่พอจะมีเงินทอง เสียภาษีให้แก่รัฐบาลก็คือชาวจีน และผู้ที่รับผูกขาดเก็บภาษีให้ทางการ (เจ้าภาษี) ส่วนใหญ่ก็เป็นชาวจีนอีก เช่นกัน เจ้าภาษีพยายามจะเก็บภาษีให้มาก เพื่อผลกำไรของตน บางครั้งก็เก็บเกินเลยไปจนถึงขั้นริดไถ เกิดความขัดแย้งระหว่าง เจ้าภาษีและชาวจีนผู้เสียภาษีอยู่เนื่อง ๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพูดถึงปัญหา เจ้าภาษีกับชาว-

โกทช. - จดหมายเทศรัชกาลที่ 3, เลขที่ 18 จ.ศ. 1204 ร่างสารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงพระยานนครสวรรค์ เรื่องตั้งจีนยก เป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอจีน
เลขที่ 28 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึง เมืองชัยนาท เรื่องตั้ง
อากรภูมิ เป็นหลวงบำรุงพานิช

เลขที่ 48 จ.ศ. 1207 ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ถึง เมืองนคร-
สวรรค์ตั้งจีนมูล เป็นที่ขุนนิคมประเทศ

² "จึงตั้งให้จีนยก เป็นที่ขุนนิคมประเทศ เจ้าภาษีนายอำเภอจีน ..." (ร. 3
เลขที่ 18/จ.ศ. 1204) ... "ควยบอกลงไปว่ามีตราตั้งหลวงบำรุงพานิช เป็น เจ้า
ภาษีนายอำเภอจีนสำหรับว่ากล่าวจีน ณ แขวง เมืองชัยนาท (จาก ร. 3 เลขที่
278/จ.ศ. 1207 หนังสือพระยามหาอำมาตย์มาถึง เมืองชัยนาท)

จีนไว้ว่า

...ราษฎรที่เป็นไทยไม่สู้จะเคื่องรอน ควบคุมักทำมาหากินแต่พอเลี้ยงชีพ ไม่มีสมบัติวิเศษอะไร เจาภามีนายอากรจะเรียกโคเท่าไคนัก แต่พวกจีนที่มาตั้งทำมาหากินอยู่ใน เมืองไทยมุ่งหมายที่จะสะสมทรัพย์สิน เป็นสำคัญ มีตัว เงินจึงจะเรียกโคมากกว่าราษฎรที่เป็นไทย พวกจีนจึงโคความเคื่องรอนจากเจาภามีนายอากรยิ่งกว่าไทย!

ด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงมีความรู้สึกที่นายอากรเอจจีนไม่อาจ เป็นที่พึ่งที่ดีของพวกตนได้ การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเอง ยังจะดีกว่าเสียอีก จึงยังคงมีการตั้งสมาคมลับอันยี่อู่ เหมือนเดิม ดังจะเห็นได้จากกรณีการก่อความวุ่นวายของพวกอั้งยี่ที่เมืองฉะเชิง เทราในปี พ.ศ. 2391 สาเหตุของการจลาจล เกิดขึ้นจากการที่แขวงจีนทะเลาะวิวาทกับชาวจีนกลุ่มหนึ่ง แล้วแขวงจีนไปฟ้อง ร้องต่อพระวิเศษฤๅไชย เจาเมืองฉะเชิง เทรา พระวิเศษฤๅไชยมีโคศักสินศคีโดยยุติธรรม โคสั่งให้กรมการไปจับชาวจีนมาคุมขังไว้ รอยกว่าคน ผู้ที่ไม่มีความผิดก็ถูกจับมาด้วย แล้วพระวิเศษฤๅไชยและกรมการ เรียกเงินจากชาวจีน เหล่านี้คนละ 5 ตำลึงบ้าง 10 ตำลึงบ้าง ใครมีเงินเสียให้ก็ปล่อยตัวไป ส่วนผู้ที่ไม่มีความผิดก็ถูกจำคุกขังไว้ ชาวจีนโกรธแค้นการกระทำของพระวิเศษฤๅไชยและสมัครพรรคพวกมาก จึงรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับขึ้น มีคนประมาณ 1,200 เศษ แล้วยกพวกเข้าตีเมืองฉะเชิง เทรา² "...กรมการข่มเหงหนักเหลือทน จะเป็นตาอย่างไรก็ตามที่เกิดเรื่องมาติดกันทำตัว เทียบ หาพวกใหม่มา เล่นกับกรมการสักครั้งหนึ่ง..."³

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์มาลา, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 (กรุงเทพฯ:คุรุสภา, 2504), หน้า 350.

² กทข. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 21 จ.ศ. 1210 ตั้งขุนเทพภักดีเป็นที่พระวิเศษฤๅไชย เจาเมืองฉะเชิง เทรา

เลขที่ 155 จ.ศ. 1210 สำเนาคำให้การจีนไปว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิง เทรากำเริบ

เลขที่ 155/ก จ.ศ. 1210 คำให้การจีนไปว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิง เทรากำเริบ

เลขที่ 155/ข จ.ศ. 1210 คำให้การจีนไปว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิง เทรากำเริบ

³ กทข. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210

ขณะที่พวกอังกฤษเข้าตีเมืองฉะเชิงเทรา นั้น พระวิเศษฤๅไชยและกรมการผู้ใหญ่ไปราชการที่เมืองกระบิล เหลือแค่กรมการน้อยอยู่รักษาเมือง กรมการเหล่านี้สู้รบแพพวกอังกฤษ จึงทิ้งเมืองหนีไป พวกอังกฤษจึงเข้ายึดเมืองไคอย่างง่ายดาย เมื่อทางการทราบข่าวก็รีบส่งกองทัพจากกรุงเทพฯ และเมืองใกล้เคียงมาปราบ เหตุการณ์ก็สงบลง ส่วนพระวิเศษฤๅไชยซึ่งรีบกลับจากเมืองกระบิลมาช่วยกองทัพหลวงปราบอังกฤษนั้น ได้ถูกพวกอังกฤษฆ่าตายไป

สรุปได้ว่าความต้องการที่จะต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของขุนนางท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดสมาคมลับอังกฤษขึ้น และเนื่องจากชาวจีนอพยพส่วนใหญ่คุ้นเคยกับสมาคมองค์สามในประเทศจีนมาก่อน จึงนำเอารูปแบบและพิธีกรรมต่าง ๆ ของสมาคมนี้มาใช้กับสมาคมลับที่พวกคนร่วมมือกันก่อตั้งขึ้น สำหรับชาวจีนในกรุงเทพฯ นั้นไม่มีใครประสบปัญหาการถูกขุนนางกดขี่ข่มเหง เพราะช่องทางที่จะฝากตัวขอความคุ้มครองจากเจ้านายและขุนนางมีอยู่มาก อีกประการหนึ่งในเมืองหลวงนั้นรัฐบาลสามารถควบคุมดูแลความประพฤติของขุนนางต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี พวกขุนนางจึงไม่ค่อยกล้าใช้อำนาจในทางที่ผิดนัก การกดขี่ข่มเหงจึงย่อมจะมีอยู่น้อยโดยปริยาย

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความเชื่อว่า ความต้องการที่จะช่วยเหลืซึ่งกันและกันในด้านการประกอบอาชีพ เป็นสาเหตุอีกข้อหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมลับอังกฤษ จะเห็นได้จากตอนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ว่า

... การซึ่งจีนเลี้ยงโคะอย่างนี้ ก็คงจะเป็นการที่เรียกกันว่าอังกฤษ เหมือนอย่างเช่นทำกันอยู่ในกรุงแลหัวเมืองทั้งปวง ถือกันว่าไม่ได้คิดประทุษร้ายต่อแผ่นดิน เป็นแต่การสัญญาจะช่วยตัวบารุงกันแลกัน ถ้ามามีเหตุกระทบกระทั่งอันแรงจนถึงเป็นการจวนตัวก็ไม่ลุกถามขึ้น แต่เป็นวิสัยพวกมาก

แล้วช่วยกำลังพวกพ้อง มักจะเกิดเหตุากินโดยทุจริต ... ซึ่งจะถือว่า เป็นแต่
เขาประชุมพวกพ้องกันสาบานจะให้ช่วยกันรักษาการท่ามาหากิน ไม่คิด
ประทุษร้ายต่อแผ่นดิน ไม่ควรจะไปยุ่นวบายอันใดขึ้น ปล่อยเฉยเสียนั้น เห็น
จะไม่ใด...¹

และสาเหตุข้อนี้ได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในหนังสือพิมพ์ที่พวกอั้งยี่ทำกับรัฐ-
บาลเมื่อปี พ.ศ. 2424

... ในการที่รวบรวมท่าการอั้งยี่นั้น คิดเห็นพร้อมกันว่า จีนที่เข้ามาตั้ง
พระบรมโพธิสมภารนั้น ทิงบิดา มารดา ญาติพี่น้อง มาเที่ยวท่ามาหากินใน
ที่ต่าง ๆ ไม่มีที่พึ่งที่จะอุหนุนในการที่จะท่ามาหากิน จึงได้ตั้ง เป็นพวก
เหมือนกับพี่น้อง ซึ่งร่วมบิดา มารดา เดียวกัน...²

จากหลักฐาน 2 ประการนี้ชี้ให้เห็นว่า * ความต้องการที่จะช่วยเหลือซึ่ง
กันและกันในคานการท่ามาหากิน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ได้ เข้ามามีส่วนในการทำให้เกิด
สมาคมลับอั้งยี่ขึ้น และความช่วยเหลือที่พวกอั้งยี่ให้แก่กันนั้นคงจะเป็นการให้คำ
แนะนำในคานการท่ามาหากิน การช่วยไถ่ เลี้ยบกรณีพิพาทระหว่างนายจ้างและ
ลูกจ้าง รวมทั้งการให้ความคุ้มครองในคานการประกอบอาชีพขาย

3. ปัจจัยทางคานสังคม มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการความมั่นคงในชีวิต
ปรารถนาจะให้มิมีผู้เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือคนในยามตกทุกข์ได้ยาก การรวมกลุ่ม
เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์กันและกันจึง เป็นปรากฏการณ์ที่พบ เห็นกันอยู่ทั่วไปในทุก
กลุ่มสังคม ในกรณีของชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในต่างแดนนั้น ความจำเป็นในคาน
การช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันดูเหมือนว่าจะยิ่งมากขึ้นกว่าสมัยที่อาศัยอยู่
ในประเทศของพวกเขาเสียอีก * ดังนั้นการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือกันเองในเวลา
ตกทุกข์ได้ยากจึง เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ได้ เข้ามามีบทบาทในการทำให้ชาวจีนรวมกลุ่ม

¹ กจข. ร. 5 น 1.2/4 พระราชหัตถ์เลขารัชกาลที่ 5 ร. ที่ 150
วันพุธ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 9 จ.ศ. 1243 (พ.ศ. 2424) ถึงสมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์ หน้า 158 - 161.

² กจข. ร 5 น 33/12 หัวหน้าอั้งยี่ตกต่าง ๆ ท้าทัดเทียม วันเสาร์
ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 1 จ.ศ. 1243 (พ.ศ. 2424)

กันทั้งสมาคมลับอังกฤษขึ้น ตามหลักฐานที่มีอยู่สมาคมได้ให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก ในหลายด้าน เช่น เมื่อสมาชิกเกิดคดีความต้องขึ้นศาล สมาคมก็จะช่วยจ่ายค่า—
 ฤชาให้¹ หรือถ้าหากถูกศาลพิพากษาลงโทษให้จำคุก ก็จะช่วยดูแลเอาใจใส่ใน
 ด้านความเป็นอยู่² และสมาคมยังให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดงานศพ เมื่อ
 สมาชิกถึงแก่กรรมไป³ เป็นต้น

จากที่ได้อธิบายมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าสมาคมมีบทบาทมากพอสมควร
 ในการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก และสมาคมอาศัยรายได้จากเงิน
 ค่าบำรุงและการเรียกรับเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น⁴

เมื่อพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้อธิบายมาแล้วทั้งหมดอาจสรุปได้ว่า การ
 ที่ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับอังกฤษขึ้นนั้น เป็นเพราะมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือ
 สงเคราะห์ปกป้องภัยให้แก่กันและกันในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตในต่างแดน

¹ กจช. ร.5 น.33/19 หนังสือของพระยาอินทราธิปไตยที่สืบทอดราชรอง เมือง
 ถึง เสนาบดีกระทรวงนครบาลที่ 242/646 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน ร.ศ. 113
 (พ.ศ. 2437)

² กจช. ร.5 กท. เล่ม 62 บัญชีรายรับ - รายจ่าย กองสี่เทียน—
 เต็ก สาขาระนอง หน้า 202 - 203 (กองสี่เทียนเต็กเป็นอีกชื่อหนึ่งของกองสี่เทียนเก่าแก่ง)
 วัน 76 จ.ศ. 1239 ชื่อของให้พวกจีนในตารางกิน 1 เหยียบดู

³ เรื่องเดียวกัน

วัน 4¹² จ.ศ. 1238 ฝากเงินไปให้บิดามารดาจีนต้นฉุนที่เมืองจีน

⁴ เหยียบดู จีนต้นฉุนไปเช่าบ้านเช่ากึ่งที่พระนารอนถูกปืนตาย

วัน 13¹⁴ จ.ศ. 1238 ใ้ถอนเงินไปเมื่อจีนกิม เหลงตาย 4 เหยียบดู

33 เหยียบ

วัน 16 จ.ศ. 1239 ใ้ถอนเงินไปเมื่อจีนเซะ แซ่ ซอ ตาย 2 เหยียบดู

⁴ กจช. ร.5 กท. เล่ม 62 และ ร.5 น.33/19

ดำเนินไปคือ ตามหลักฐานที่มีอยู่ สมาคมลับอั้งยี่มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปใน
 ทุก ๆ แห่งที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่กันมาก และสมาคมลับที่ตั้งขึ้นนี้มักจะเป็น
 การรวมกลุ่มของชาวจีนที่พูดภาษาถิ่นเดียวกัน . . . แม้ว่าชาวจีนส่วนใหญ่ใน เมืองไทย
 จะอพยพมาจากมณฑลต่าง ๆ ทางภาคใต้ของประเทศจีน แต่ก็มีภาษาพูดที่แตกต่างกัน
 ออกไป เป็นภาษาแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน และ กวางตุ้ง และไหหลำ ภาษาถิ่นเหล่านี้
 มีความแตกต่างกันมาก จนไม่สามารถใช้ เป็นสื่อในการติดต่อหาความ เข้าใจซึ่งกัน
 และกันได้¹ เมื่อ เป็น เช่นนี้ชาวจีนจึงมักจะอยู่ร่วมกันในกลุ่มภาษาเดียวกัน และ
 สร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดภายในกลุ่มของตน ชาวจีนที่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตาม
 เมืองต่าง ๆ นั้นมีหลายกลุ่มหลายภาษา ทำให้ในแต่ละท้องถิ่นมีสมาคมลับอั้งยี่อยู่
 หลายสมาคม

แต่ เคิม เคยมีผู้เสนอสมมุติฐานไว้ว่าสมาคมลับอั้งยี่เกิดขึ้น เพราะความ
 ต้องการที่จะกำจัดเงิน การควบคุมการค้าแรงงานก๊วยจีน และการผูกขาดประ-
 มุลภาวี่อากรในราคาต่ำ² แต่จากหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่ใดคนพบในปัจจุบัน บ่ง-
 บอกว่าสมมุติฐานดังกล่าวข้างต้นนี้ไม่ค่อยจะถูกของนัก ผู้เขียนจะกล่าวถึง ข้อคิด
 เห็นแต่ละข้อนี้โดยลำดับไป

¹ ภาษาจีนใช้อักษรภาพในการสื่อความหมาย ดังนั้นภาษาถิ่นต่าง ๆ
 ที่มีอยู่จึงแตกต่างกัน เฉพาะในคำกรออ่านออกเสียง (ภาษาพูด) แต่ในคำกร
 เขียนแล้วจะ เหมือนกันหมด เมื่อ เป็น เช่นนี้ ชาวจีนที่พูดภาษาถิ่นต่างกันจึงสามารถ
 ติดต่อหาความ เข้าใจกันได้โดยใช้ภาษา เขียน ถ้าหากว่าจะใช้ภาษาพูดก็ต้องใช้
 ภาษาจีนกลาง

² งานคนควาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่อง "อั้งยี่" ในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาล
 ที่ 5 และในหนังสือ นิทานโบราณคดี

(ก) การค้าฝิ่นเถื่อน ฝิ่นเข้ามาแพร่หลายในเมืองไทยเมื่อไร ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด สันนิษฐานว่าคงจะเข้ามาตั้งแต่ปลายสมัยสุโขทัยแล้ว แต่ผู้ที่สูบฝิ่นคงมีไม่มากนัก จึงเป็นปัญหาที่ไม่ร้ายแรง ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การสูบฝิ่นก็ยังคงมีอยู่ และดูเหมือนว่าจะเพิ่มมากขึ้นกว่าสมัยก่อน รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 จึงทรงออกกฎหมายห้ามค้าฝิ่น สูบฝิ่น แต่รัฐบาลก็ไม่ใคร่ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง การค้าฝิ่น สูบฝิ่นจึงยังคงมีอยู่เรื่อยมา และเพิ่มจำนวนขึ้นมากในสมัยรัชกาลที่ 3 จนกระทั่งรัฐบาลต้องออกกฎหมายห้ามค้าฝิ่น สูบฝิ่นอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2382 และเริ่มปราบปรามการค้าฝิ่นอย่างจริงจังโดยให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ออกไปตรวจตราจับกุมการค้าฝิ่นอยู่เสมอ ฝิ่นกลายเป็นของหายาก และมีราคาแพง ทั้งยังนำค่าไ้มหาศาลให้แก่ผู้ค้าอีกด้วย เกิดการลักลอบค้าฝิ่นตามหัว เมืองชายทะเลที่ไม่ค่อยมีการตรวจตรา โดยซื้อฝิ่นจากเรือสินค้าที่มาจากจีนหรืออินเดียน แล้วลักลอบนำออกขายตามเมืองต่าง ๆ จากเอกสารของทางการ ผู้ที่ลักลอบค้าฝิ่นเถื่อนนั้นมีอยู่หลายกลุ่ม มีทั้งพวกขุนนาง เจ้าพนักงานเดินเรือสำเภาราชวาทจีนที่ประกอบการค้าทางทะเลให้แก่ไทย และพวกอั้งยี่²

ตามหลักฐานที่มีอยู่ สมาคมอั้งยี่คงจะก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352 - พ.ศ. 2367) และเริ่มมีบทบาทอย่างมากในคนรัชมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367)³ ส่วนนโยบายปราบปราม

¹ มัลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเดิม หน้า 119 - 134.

² กทช. จกหมายเทศร์รัชกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1201 จกหมายหลวงแก้วอาบิติกกราบ เรียบเรื่องชำระฝิ่นรายใหญ่ในกรุง เทพา (และเรื่อง) พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นมาคยาพิทักษ์สิ้นพระชนม์

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2 (พระนคร: คุรุสภา, 2504), หน้า 123 - 126.

³ อั้งยี่แค้วและฮกเกี้ยนในเมืองจันทบุรีกับพวกคี่ตันเมื่อปี พ.ศ. 2367

การดำเนินอย่างจริงจังซึ่งมีผลทำให้เกิดการล้มลงค่าเงินเดือนนั้น เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2382 จากที่ไกล่ดูมา จะเห็นได้ว่าสมาคมลับอั้งยี่เกิดขึ้นก่อนการปราบปรามการดำเนิน คังนั้นสมมุติฐานที่ว่าความต้องการที่จะล้มลงค่าเงิน เดือน เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับอั้งยี่ขึ้นนั้น จึง เป็นข้อคิดเห็นที่ไม่ถูกต้อง ความจริงมีอยู่ว่าในระยะที่รัฐบาลมีนโยบายปราบปรามการดำเนินอย่างจริงจังนั้น เป็นช่วงที่สมาคมลับอั้งยี่เริ่มมีความมั่นคงมากแล้ว สมาชิกบางกลุ่มของสมาคมจึงฉวยโอกาสไขกักตัวคนที่มีอยู่ไปประกอบการดำเนิน เดือน ซึ่งในขณะนั้น เป็นกิจการค้าที่นำกำไรอย่างสูงมาให้แก่บุคคล พวกอั้งยี่ที่ล้มลงค่าเงิน เดือนนั้นมักจะมีถิ่นฐานอยู่ตามหัว เมืองชายทะเล และส่วนใหญ่จะเป็นอั้งยี่ระดมหัวหน้ากับลูกน้องคนสนิท เท่านั้น สมาชิกของสมาคมโดยทั่วไปมักจะไม่ค่อย เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

จากหลักฐานทั้งหมดที่ไกล่ดูมานี้ จะเห็นได้ว่า การดำเนิน เดือนมิได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับอั้งยี่ขึ้น พวกอั้งยี่มีความเกี่ยวพันกับ เรื่องเงินในฐานะที่เป็นกลุ่มบุคคลหนึ่ง ที่ล้มลงประกอบการค้านี้ เท่านั้น¹

(ข) การค้าแรงงานกุลี่จีน ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19) มีชาวจีนจำนวนมากจากทางภาคใต้ของประเทศไต้หวันอพยพเข้ามาอยู่ใน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ สาเหตุที่ทำให้มีการอพยพนั้น เนื่อง

¹ ในนโยบายปราบปรามการดำเนินอย่างจริงจังนี้ทำกันอยู่เพียง 12 ปีเท่านั้นก็ล้มเลิกไป (พ.ศ. 2382 - พ.ศ. 2394) รัชกาลที่ 4 ทรงอนุญาตให้มีการดำเนินไคอย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยผ่านระบบ เจ้าภาษี การล้มลงค่าเงิน เดือนจึงลดน้อยลง การที่รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้มีได้เกิดจากการผลักดันของพวกอั้งยี่ แต่เกิดจากการบีบบังคับของอังกฤษซึ่งมีนโยบายค่าเงินอย่าง เปิดเผย ขณะนั้นอังกฤษไคครอบครองแคว้น เบงกอลซึ่ง เป็นแหล่งปลูกฝิ่นที่สำคัญในอินเดีย และพยายามแสวงหาตลาดสำหรับขายฝิ่นตามประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มาจากภายในประเทศจีนมีความยุ่งยากทางกฏเมือง และเศรษฐกิจอยู่ในภาวะที่ทรุดโทรม ชาวจีนจึงเดินทางออกนอกประเทศ เพื่อแสวงหาความร่ำรวยและชีวิตที่ดีกว่า การที่ชาวจีนพากันอพยพมาอยู่ในดินแดนแถบนี้ก็ เพราะในขณะนั้นประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนโยบายสนับสนุนการเข้ามาของชาวจีนอพยพ การขยายตัวทาง เศรษฐกิจในคานการ เกษตรและอุตสาหกรรมบางอย่างใดก็ได้ การทำไร่ขนาดใหญ่ การทำไม้สัก และเหมืองแร่ของรัฐบาลตะวันตกที่ปกครองอาณานิคม ทำให้ต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นกว่า เดิมมาก แรงงานชาวพื้นเมืองเองมีจำนวนไม่เพียงพอ และยากที่จะชักชวนให้ละทิ้งอาชีพการ เกษตร เดิมมา เป็นกรรมกรรับจ้างได้

แม้ว่าชาวจีนจำนวนมากจะอพยพเข้ามาอยู่ตามประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ปรากฏว่าแรงงานที่หัดไล่เข้ามาแล้วยังไม่เพียงพอ จึงเกิดมีบุคคลจำพวกหนึ่งตั้งบริษัทค้ากุดีขึ้น เพื่อจัดหากรรมกรให้แก่กิจการต่าง ๆ ที่กำลังต้องการแรงงาน - บริษัทค้ากุดีเหล่านี้จะติดต่ออย่างใกล้ชิดกับบริษัทนายหน้าหากรรมกรในฮ่องกงและมาเก๊า สำหรับวิธีการหา กุดีนั้น บริษัทจะดำเนินการโดยส่งตัวแทนซึ่งเป็นชาวจีนไปเที่ยวหาหนุ่มจีนตามชนบทแถบมณฑลกวางตุ้งและมณฑลใกล้เคียง แล้วชักชวนว่าจ้างให้เดินทางมาทำงานในดินแดนแถบนี้ เมื่อตกลงกันไคแล้ว ทั้ง 2 ฝ่าย (ตัวแทนบริษัทและชายหนุ่มจีน) จะทำสัญญากันโดยมีสาระสำคัญว่า

1. บริษัทจะเป็นผู้ออกค่าโดยสารให้
2. ผู้รับจ้างจะไครับค่าแรงตามรายวันที่ทำงาน ถ้าทำตลอดไคเดือนไคคจางราว ไคเดือนละ 30 - 40 เหรียญมาเลย กับอาหารและที่พัก

1 พระฉวี อวนสกุล, "กิจการเหมืองแร่ไคบุกเบิกการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจภาคไคประเทศไทย พ.ศ. 2411 - 2474" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัยศิลปากร วิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 161.

3. ผู้รับจ้างจะไ้รับเงินล่วงหน้าสำหรับเลี้ยงครอบครัว ซึ่งจะต้อง
ผ่อนชำระภายหลัง จากค่าจ้างแรงงาน

4. ผู้รับจ้างต้องสัญญาว่าจะทำงานอยู่นาน 3 ปี ถ้าหนีหายหรือบิด-
พลิ้วจะยอมให้ลงโทษทางอาญา เมื่อครบ 3 ปีแล้ว ผู้รับจ้างก็จะเป็นอิสระ จะ
ไปทำงานกับใครก็ได้

จากนั้นตัวแทนบริษัทก็จะพาหนุมจีนเหล่านี้ตั้ง เรือ เดินทางมา เรือลำ
หนึ่งจะบรรทุกกรรมกรไ้ไม่ต่ำกว่า 1,000 คน สำหรับอัตราค่าโดยสารเรือ
หากจ่ายเงินสดบริษัทจะคง เสียในราว 7 - 8 เหรียญมาเลย์ (14 - 16 บาท)
หากเป็นเงินเชื่อเสีย 12 เหรียญ (24 บาท) กรรมกรเหล่านี้จะพักอยู่กับบริษัท
จนกว่าจะมีคนมาคิดค้ว่าจ้างไปทำงาน ผู้ที่มาคิดค้ขอตัวกุลีจีนนั้นจะต้องจ่ายเงิน
ให้แก่บริษัทในอัตรา 20 เหรียญมาเลย์ (40 บาท) ต่อกรรมกร 1 คน แล้ว
บริษัทก็จะโอนสิทธิในสัญญาทั้งหมดให้แก่ผู้มาคิดค้ว่าจ้าง คู่สัญญาก็เปลี่ยนจาก
บริษัทและกรรมกร มาเป็นนายจ้างและกรรมกรจีนผู้รับจ้าง ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้อง
ปฏิบัติตามสัญญาข้อ 2 - 4

กรรมกรที่อพยพมาทำงานตามประเทศต่าง ๆ ในลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า
"แรงงานที่มีสัญญาจ้างผูกพัน" (Indentured Labour) ดังนั้นชาวจีนที่อพยพมา
อยู่ในดินแดนแถบนี้ จึงแบ่ง เป็น 2 พวกคือ พวกที่จ่ายค่าโดยสารเรือ เดินทาง
มาเอง พวกนี้มีอิสระที่จะไปทำงานกับใคร ณ ที่ไหนก็ได้ กลุ่มที่มาอย่างอิสระ
นี้เป็นส่วนใหญ่ของผู้อพยพทั้งหมด ส่วนพวกที่มากับบริษัทจัดหาคนงานนั้นมีอยู่น้อย
กว่า พวกนี้มีข้อมุกพันว่าจะต้องทำงานอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง เป็นเวลา 3 ปี แล้ว
จึงจะเป็นอิสระ!

งานคนควาในเรื่องอ้งยีที่โลกกล่าวมาแล้วข้างตนไ้เสนอสมมุติฐาน
ในเรื่องอ้งยีกับการค้ากุลีไ้ว่า ภายหลังกการทำสนธิสัญญาเบาริง (พ.ศ.
2398) เศรษฐกิจของไทยไ้ขยายตัวออกไปมาก มีโรงจักรสีข้าว โรงเลื่อย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 162 - 165.

และเริ่มมีการพัฒนาการทำเหมืองแร่ดีบุกในภาคใต้ กิจการต่าง ๆ ดังกล่าว
 ของการแรงงานกรรมกร เป็นจำนวนมาก จึง เกิดมีบุคคลจำพวกหนึ่งตั้งตัว เป็น
 คนกลางจัดหากรรมกรจีน หรือที่เรียกกันว่า "จับกัง" ให้แก่โรงงานและเหมือง
 ต่าง ๆ ผู้ที่ประกอบการค้าแรงงานกลุ่มนี้เป็นชาวจีนที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี
 และเขาเรียกผู้ที่เป็นคนกลางจัดหากรรมกรนี้ว่า "เถาเถา" การค้าแรงงานกลุ่ม
 นี้กำไรอย่างงดงามมาให้แก่เขา จึง เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกันระหว่างนายหน้า
 ต่าง ๆ เถาเถาเหล่านี้จึงตั้งอั้งยี่ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่ให้คนอื่นมา
 ค้ากลุ่มนี้แข่งกับตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ตั้งอั้งยี่ขึ้นเพื่อควบคุมการค้าแรง-
 งานกลุ่มนี้

จากหลักฐานต่าง ๆ ของทางการ เกี่ยวกับเรื่องอั้งยี่นั้น ไม่มีเอกสาร
 ใดเลยที่กล่าวว่าพวกอั้งยี่ค้ากลุ่มนี้ หรือไปยุ่งวาทกับการค้ากลุ่มนี้ และจากงานวิจัย
 ของ พระณี อวนสกุล เรื่อง "กิจการเหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงทาง
 เศรษฐกิจภาคใต้ประเทศไทย พ.ศ. 2411 - 2474" ใดกล่าวถึง เรื่องแรง-
 งานกรรมกรไว้อันหนึ่งว่า

การทำเหมืองแร่ดีบุกในไทยต้องอาศัยแรงงานที่เหลือจากทางมลายู ทำ
 ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนกรรมกรมาลงในบางช่วง วิธีที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ก็คือ
 จัดเรือไปรับกลุ่มจีนมาจากประเทศจีนถึง เมืองภูเก็ตโดยตรงไม่ผ่านทางมลายู²
 แต่ต้องมีเงินจำนวนหนึ่งเพื่อจ่ายค่าระวางเรือ และค่าใส่จ่ายอื่น ๆ ซึ่งนาย
 เหมืองส่วนใหญ่ไม่มีเงินมากพอจะออกทุนหครองจ่ายไปไคก่อน รัฐบาลจึง
 ป็นมือเขาช่วยเหลือ โดยในปี พ.ศ. 2439 รัฐบาลจ่ายเงินหครองจ่ายจำ
 นวน 2,320 เหมี่ยง (ประมาณ 4,640 บาท) ให้แก่นายเหมือง 14 ราย
 ที่ต้องการกลุ่มจีน 1,820 คน และรัฐบาลช่วยเหลืออีกครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ.
 2444 เป็นเงิน 40,000 เหมี่ยง (80,000 บาท) วิธีการหาแรงงาน

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ, "อั้งยี่"
 นิทานโบราณคดี (พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2511), หน้า 266 - 267.

² ในปีนี้และสิงคโปร์มีบริษัทค้ากลุ่มนี้จัดหากรรมกรให้แก่กิจการต่าง ๆ

ดังกล่าวนี้น่าจะไปเมื่อสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5 โดยกูดี้จีนที่มีอยู่เดิมใช้วิธีชักชวนญาติพี่น้อง เขามาทำเอง ขณะเดียวกันความตองการแรงงานน้อยลงไป เพราะการทำเหมืองแร่มีเครื่องจักรช่วยทุนแรงมากขึ้น¹

จากหลักฐานนี้อาจสรุปเรื่องการค้าแรงงานกูดี้จีนในประเทศไทยได้ 2 ประเด็น คือ

1. ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ในประเทศไทยไม่มีการค้าแรงงานกูดี้ เมื่อเกิดการขาดแคลนกรรมกร รัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือออกเงินจัดเรือไปรับกูดี้จีนมาจากประเทศจีนโดยตรง

2. อาจจะมีกลุ่มบุคคลที่ประกอบการค้ากูดี้จีนอยู่จริง แต่คงจะเป็นกิจการเล็ก ๆ จำนวนกรรมกรที่หามาได้คงจะไม่มากนัก และไม่เพียงพอกับความตองการของตลาด จนกระทั่งรัฐบาลตองเป็นมือ เขามาช่วยเหลือจัดเรือไปรับกรรมกรมาจากประเทศจีนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้กิจการการค้ากูดี้ก็ไม่น่าจะมีการแก่งแย่งแข่งขันกันเลย เพราะหากกรรมกรมาได้เท่าไร ก็มีตองการทั้งสิ้น

ดังนั้นสมมุติฐานที่ว่าความตองการที่จะควบคุมการค้าแรงงานกูดี้จีนเป็นปัจจัยสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ทำให้เกิดสมาคมลัทธิอันนั้นจึงไม่น่าจะเป็นไปได้

(ค) การผูกขาดประมวลภาษีอากรในราคาต่ำ การให้เอกชนประมวลผูกขาดเก็บภาษีอากรบางอย่างแทนรัฐบาลนั้นคงจะเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ตอนปลายกรุงศรีอยุธยา และได้ใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในระยะแรกภาษีที่กำหนดให้เก็บโดยวิธีการประมวลผูกขาด มีอยู่ไม่กี่ชนิด ได้แก่ ภาษีสุรา ภาษีย่าน เบี้ย และภาษีรานคา เป็นต้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินมากกว่าในแผ่นดินก่อน ๆ จึงนำระบบการให้เอกชนผูกขาดเก็บภาษีอากร หรือที่เรียกว่าระบบเจ้าภาษีมาใช้มากขึ้น โดยกำหนดให้มีการประมวลผูกขาดเก็บภาษีอากรสำคัญ ๆ ถึง 38 อย่าง การที่รัฐบาลหันมานิยมใช้ระบบเจ้าภาษินั้นก็เพราะว่าการเก็บภาษีโดยวิธีนี้ช่วยให้รัฐบาลได้มีผลประโยชน์เป็นตัวเงินเพิ่ม

¹ พระพิ อวนสกุล, เรื่อง เติม, หน้า 132 - 138 .

มากขึ้นและมีจำนวนที่แน่นอนทุกปี¹

การประมูลภาษีอากร คือ การแข่งขันกันรับ เหมามาผูกขาดการจ้กเก็บภาษีอากรประเภทต่าง ๆ จากรัฐบาล ผู้ที่เสนอรายได้สูงสุดแก่ทางการในภาษีอากรประเภทใดก็จะได้เป็นเจ้าของภาษีนายอากรนั้น ๆ เมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้เป็นผู้จัดเก็บภาษีแล้ว เจ้าภาษีก็นำเงินที่เก็บได้ให้รัฐบาลเป็นงวด ๆ จนครบตามจำนวนที่ไ้ประมูลไว้ ส่วนเงินที่เหลือจากการส่งให้รัฐแล้วก็เป็นกำไรหรือรายได้ของ เจ้าภาษี การประมูลเป็นเจ้าภาษีนี้นี้จะทำกันทุก ๆ ปี ปรากฏว่าผู้ที่ประมูลได้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน คนไทยที่รับทำภาษีอากรนั้นก็มียู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ระบบการให้เอกชนผูกขาดเก็บภาษีอากรบางอย่างนี้ไ้เลิกไปอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2456 (ศักราชที่ 6) เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติขอบังคับการสรรพากรทั่วถึงกันทั้งประเทศแล้ว²

งานคนควาเกี่ยวกับ เรื่องอ้งยี่ที่กล่าวมาแล้วนั้นไ้เสนอสมมุติฐานไว้อย่างหนึ่งว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 รัฐบาลไ้ตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่อีกหลายอย่าง เพื่อหาเงินมาทดแทนรายได้แผ่นดินที่ขาดไป เพราะรัฐต้องเลิกผูกขาดการค้าตามขอ บังคับของสนธิสัญญาที่ทำกับต่างประเทศ³ การเก็บภาษีอากรที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ ใช้วิธีประมูลผูกขาดเป็น เจ้าภาษีนายอากร ปรากฏว่าชาวจีนเป็นผู้ประมูลได้ทั้งสิ้น มาถึงสมัยนี้ชาวจีนที่มีทุนรอนมาก มักรับทำภาษีอากรรายใหญ่ เช่น ภาษีเงิน และสุรา เป็นต้น ส่วนภาษีอากรที่ไม่สำคัญและเงินน้อย แต่มีมากอย่างกว่าภาษีรายใหญ่ ผู้รับทำมักจะเป็นชาวจีนทั่วไปที่มีทุนไม่มากนัก จึงเกิดมีชาวจีนชั้นคหบดีที่

¹ นรงค์ พ่วงพิศ, "บทบาทของคนจีนในการประมูลภาษีอากร, "วารสารธรรมศาสตร์" ปีที่ 5 เล่มที่ 2 (ตุลาคม-2518 — มกราคม 2519), หน้า 95 — 96.

² เรื่องเดียวกัน

³ สนธิสัญญา เบาริงที่ไทยทำกับอังกฤษ และสนธิสัญญาที่ทำกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ ในเวลาต่อมานั้นไ้ระบุให้ไทยยกเลิกการผูกขาดการค้าทุกรูปแบบ

ท่ามาหากินในค่านการ เก็บภาษีอากรขึ้นอีกจำพวกหนึ่ง ชาวจีนเหล่านี้มักจะแก่ง-
แย่งแข่งขันในเรื่องการประมูลภาษีอากรอยู่เสมอ จึงตั้งอั้งยี่ขึ้นข่มขู่มิให้คนอื่น ๆ
มาประมูลแข่งกับตน เมื่อไม่มีคนมาประมูลแข่ง คว้าก็ทำให้ เจ้าภาษีที่มีพวกอั้งยี่เป็น
ฐานกำลังสามารถประมูลรับทำภาษีอากรได้ในราคาต่ำ¹

แต่จากหลักฐานต่าง ๆ ของทางการ เกี่ยวกับเรื่องอั้งยี่นั้น ไม่มีเอก-
สารใดเลยที่ระบุว่าพวกอั้งยี่ไปว่าวร้ายกับการประมูลภาษีอากร เท่าที่ผู้เขียนได้
ค้นคว้ามา พบว่าผู้ที่จะได้เป็น เจ้าภาษีนายอากรนั้นไม่จำเป็นจะต้องมีอั้งยี่เป็นฐาน
กำลัง แต่จะต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับขุนนางผู้ใหญ่ในราชสำนักที่ควบคุมการแต่ง-
ตั้ง เจ้าภาษีนายอากร²; อีกประการหนึ่งจากเอกสารของทางการ หัวหน้าอั้งยี่ส่วน
ใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นหัวหน้าคุมคนงาน เป็นผู้จัดการหรือ เจ้าของโรง-
งานน้ำตาล โรงงานน้ำมันถั่ว และท่าเหมืองแร่ถ่าน³ อั้งยี่ระดับหัวหน้าที่ประกอบ
อาชีพเป็น เจ้าภาษีนายอากรก็มีอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็น เจ้าภาษีเล็ก ๆ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 หน้า 353 - 354.

² ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์ เศรษฐ, "ระบบ เศรษฐกิจไทย ค.ศ. 1851 - 1910", ในวิวัฒนาการทุนนิยมไทย, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ, 2523), หน้า 34, 36.

³ หัวหน้าอั้งยี่ที่ประกอบอาชีพค้าขาย เช่น จีนโหล่เฉียว จีนเลาหู หัวหน้าอั้งยี่ที่กรุง เทพฯ

- หัวหน้าคุมคนงาน เช่น พวกหัวหน้าอั้งยี่ในภาคใต้ ภาคกลาง

- เป็นผู้จัดการหรือ เจ้าของโรงงานน้ำตาล เช่น จีนสินทอง, จีนโป๊ะ, จีนตัน, จีนตุ๊, จีนชีว เป็นหัวหน้าอั้งยี่ที่เมืองฉะเชิงเทรา

- เป็นผู้จัดการหรือ เจ้าของโรงงานน้ำมันถั่ว เช่น จีนช่วง หัวหน้าอั้งยี่ที่จันทบุรี

- ท่าเหมืองแร่ถ่าน ใต้แก่ หัวหน้าอั้งยี่ในภาคใต้ และเหมืองที่ท่าจะเป็นเหมืองขนาดเล็ก

หรือมีฉะนั้นก็เป็น เจ้าภาษีรับช่วง¹ เช่นจีนทวนหรือซุนวิ เศษพานิช เป็น เจ้าภาษี
เล็ก ๆ คนหนึ่ง คาขายชาคทูน มีหนี้สิน จึงหนีเจ้าหนี้มา เป็นอั้งยี่อยู่ที่เมืองชุมพร²
จีน เปกกีหรือหลวงประจิมนคร หัวหน้าอั้งยี่ฝ่ายบน แถลง สาขาเมืองกระบี่ รับ
ช่วงท่าภาษีอากรที่กระบี่ปะกาวไสปากดาวจาก เจ้าพระยาเพชรซึ่ง เป็น เจ้าภาษีใหญ่³

โดยทั่วไป พวกอั้งยี่ไม่ค่อยได้เข้ามายุ่ง เกี่ยวกับการประมูลภาษีอากร
เลย และพวกหัวหน้าอั้งยี่เองมักจะประกอบอาชีพในคานอื่นมากกว่า เมื่อ เป็น
เช่นนี้ ความต้องการที่จะผูกขาดประมูลภาษีอากรในราคาต่ำจึงไม่น่าจะเป็นสา
เหตุสำคัญที่ทำให้ชาวจีนรวมกลุ่มกัน เป็นอั้งยี่

เท่าที่โลกกล่าวมาทั้งหมดในหัวข้อนี้เป็น เรื่องราว เกี่ยวกับกำเนิดและสา
เหตุของการก่อตัวของสมาคมลับอั้งยี่ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า สมาคมนี้น่าจะก่อตั้งขึ้น
ในสมัยรัชกาลที่ 2 ส่วนสาเหตุที่ผลักดันให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับนี้ขึ้นก็คือ
ความต้องการที่จะช่วย เหลือกันและกันทั้งในด้านการปกป้องภัย การทำมาหากิน
และการสงเคราะห์กันในยามตกทุกข์ได้ยาก สมาคมลับอั้งยี่มีบทบาทในสังคมไทย
ต่อเนื่องกันมา เป็น เวลาหลายสิบปี ในช่วง เวลาอันยาวนานนี้ บทบาทของสมาคม
ย่อม เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และกาลเวลา ดังนั้นพัฒนาการของสมาคมจึง
เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียดต่อไป

¹ พวก เจ้าภาษีที่รับท่าภาษีอากรจากรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ๆ นั้น มัก
จะจัดแบ่งภาษีที่ประมูลได้ใหญ่ขึ้นรับช่วงต่อไปจากตัว เองบ้าง

² กทข. จดหมาย เหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 92 จ.ศ. 1207 ไขขอก
เจ้าเมืองกรมการ เมืองปรานบุรี เรื่องชาหลวง แดกรมการ เมืองปรานสืบจับตัว
จีนตกเส็งหัวหน้าตัว เขียวโคที่ปากน้ำคลองปราน จีนตกเส็งใหญ่กร เป็นสัจบุจริง

³ กจข. ร. 5 กท. เล่ม 61 จีนมาเถากับจีนฮกเถียน เมืองนคร
ศรีธรรมราชวิวาทกัน และจีนผู้ร้ายปล้นฆ่าพระฉัตรราชไชย ผู้ว่าราชการ เมือง
กระบี่ถึงแก่กรรม

ข. พัฒนาการของสมาคม สถาบันและระบบใด ๆ ก็ตาม เมื่อก่อตั้งขึ้นมาแล้ว ย่อมแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมรอบข้าง และการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะเป็นไปในทางที่ดีหรือในทางเลวก็ได้ สมาคมลัทธิอั้งยี่ก็เช่นกัน แม้ว่าจะก่อตั้งขึ้น เพราะจุดมุ่งหมายที่ต้งามในค่านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่เมื่อสมาคมพัฒนามาไคระยะหนึ่ง ก็เริ่มมีวัตถุประสงค์ในทางค่านการแสวงหาผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจที่มีขอบผ่ง เขามาควย เมื่อสมาคมมีจุดมุ่งหมายใหม่ เพิ่ม เขามา เช่นนี้ บทบาทของสมาคมในระะยะหลัง จึงแตกต่างไปจากระะยะแรก อาจแบ่งพัฒนาการของสมาคมได้เป็น 3 ช่วง คือ

1. ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงกลางสมัยรัชกาลที่ 3 (ประมาณ พ.ศ. 2360 - 2382) ในช่วงนี้บทบาทของสมาคม เป็นไปในค่านการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่สมาชิกในเวลาที่เกิดความเดือดร้อน มิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะประกอบภารกิจที่มีคถุภหมาย แต่เนื่องจากว่าสมาคมลัทธิอั้งยี่ที่ก่อตั้งขึ้นมา นั้นมีอยู่หลายกลุ่ม (ตามภาษาถิ่นที่ใช่พูด) จึงมีการทะเลาะเบาะแว้งกันเองระหว่างอั้งยี่กลุ่มต่าง ๆ บาง ในบางครั้งการวิวาทไคลุกลามไปจนถึงขั้นยกพวกเขาคู้กัน ทางการคองส่งกำลัง เข่าปราบปราม เหตุการณ์จึงจะสงบลงด้วยคี่ ดังจะเห็นไคจากกรณีของอั้งยี่แค้วและอกเกี้ยนใน เมืองจันทบุรีที่ยกพวก นั้บรอยคน เขาคู้กัน เมื่อปี พ.ศ. 2367¹ แม้ว่าพวกอั้งยี่จะทะเลาะวิวาทสรบกันเอง มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำร้ายผู้อื่น แต่ก็ไคสร้าง ความเดือดร้อนให้แกชาวไทยที่อาศัยอยู่ในบริ เวณไคล เคียง

2. ตั้งแต่กลางสมัยรัชกาลที่ 3 มาจนถึงกลางสมัยรัชกาลที่ 5 (ประมาณ พ.ศ. 2382 - 2432) ในช่วงเวลานี้สมาคมลัทธิอั้งยี่ไคมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่คี่ ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากค่านการที่ในช่วงนี้มีชาวจีน เข่ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ใน เมืองไทย เป็นจำนวนมาก สมาคมลัทธิอั้งยี่ขยายใหญ่ขึ้นตาม

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1 หน้า 11 - 12.

จำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามา เมื่อมีกำลังคนเพิ่มขึ้น อำนาจของสมาคมก็ย่อมจะ
 มากขึ้นไปควบโดยปริยาย อังเปียงกลุ่มจึงไขอำนาจที่เพิ่มขึ้นนั้นไปแสวงหาผล
 ประโยชน์ทาง เศรษฐกิจที่มีขอบ เช่น เป็นโจรสลัดปล้น เรือสินค้าตามหัว เมืองชาย-
 ทะเล ปล้นสะดมชาวบาน ควสุราเถื่อน ฝิ่นเถื่อน เป็นต้น อังเปียงที่ท่ามาหา
 กินในทางทุจริต เหล่านี้มักจะ เป็นตัวหัวหน้าและลูกน้องที่ใกล้ชิด สมาชิกของสมาคม
 โดยทั่วไปมักจะไม่ว่าง เข้ามามีส่วนร่วมด้วย แม้ว่าพวกสมาชิกระดับหัวหน้าจะฉวย
 โอกาสใช้สมาคม เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่ทุจริต แต่ก็มีใครละทิ้งหน้าที่
 ในทางด้านการให้ความช่วยเหลือแก่มวลสมาชิกเลย จุดมุ่งหมายทั้ง เดิมในคำ
 การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันยังคงอยู่ มิได้ล้มเลิกไป สมาชิกโดยทั่วไปจึงยังคง
 มีความผูกพันอยู่กับสมาคม เพราะเห็นว่าพวกตนยังได้รับผลประโยชน์อยู่

ดังนั้นสมาคมลับอังเปียงในช่วงนี้จึงมีสมาชิกอยู่ 2 กลุ่ม หรือกล่าวง่าย ๆ
 ก็คือมีแกนอยู่ 2 แกน กลุ่มที่เป็นแกนหลัก คือ ชาวจีนโดยทั่ว ๆ ไปซึ่งประกอบ
 อาชีพสุจริต ชาวจีนพวกนี้เข้ามา เป็นสมาชิก เพราะมุ่งหวังความคุ้มครองช่วยเหลือ
 จากสมาคม ส่วนสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่งก็ คือ กลุ่มที่ใช้อำนาจของสมาคมไปแสวงหา
 ผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจที่มีขอบ กลุ่มนี้มีจำนวนคนอยู่ไม่มากนัก

มีข้อที่น่าสนใจ เกกว่า สมาคมลับอังเปียงในสมัยนี้มีบทบาทอยู่ 2 ประการ คือ
 บทบาทในด้านการให้ความช่วยเหลือปกป้องภัยแก่มวลสมาชิก และการประกอบ
 อาชีพที่ทุจริตผิดกฎหมาย บทบาททั้งสองด้านนี้ไต่ควบคู่กันมาโดยตลอด ดังจะเห็น
 ได้จากพระราชหัตถเลขาที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีไปถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์ และได้ทรงพุดถึงพวกอังเปียงไว้ตอนหนึ่งว่า

...การซึ่งจีน เลี้ยง โตะอย่างนี้ ก็คงจะเป็นการที่เรียกกันว่า อั้งเปียง เหมือน
 อย่างนี้ เช่น ทำกันอยู่ในกรุงแลหัว เมืองทั้งปวง ถือกันว่าไม่ไต่คิดประทุษร้าย
 ต่อแผ่นดิน เป็นแต่การสัญญาจะช่วยทำนุบำรุงกันแลกัน ถ้าไม่มีเหตุกระทบ
 กะเทือนแรงจนถึงเป็นการจวนตัวก็ไม่ลุกตามขึ้น แต่เป็นวิสัยพวกมาก
 แลช่วยกำลังพวกทอง มักจะเกิดหากินโดยทุจริต ปล้นสะดมฉกฉกกันขึ้น
 ครั้นการหนาขึ้นแล้ว คำสั่งเจ้าเมืองกรมการจะปราบปรามไปไม่ไหว ก็
 จะเกิดการดูว่าหนักขึ้นทุกที ซึ่งจะถือว่า เป็นแต่ เขาประทุษร้ายต่อกัน
 สาบานจะให้ช่วยกันรักษาการทำมาหากิน ไม่ไต่คิดประทุษร้ายต่อแผ่นดิน

ไม่ควรจะไปวุ่นวายอันใดขึ้น ปล่อยเฉยเสียนั้นเห็นจะไม่ไค...¹

3. ตั้งแต่กลางสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา (ประมาณ พ.ศ. 2432 - 2453) ช่วงนี้เป็นระยะที่สมาคมลับฮังยีเสื่อมสลายมา เป็นกลุ่มอันธพาลที่ประพฤติผิดกฎหมาย และก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมอยู่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการพิบัตินโยบายของสมาคมทางด้านการให้ความช่วยเหลือแก่มวลสมาชิก เริ่มลดน้อยลง หัวหน้าสมาคมและลูกน้องที่ใกล้ชิดมุ่งแต่จะไขว่คว้าหาเงินที่มีอยู่ในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีขอบ และมักจะประจบการที่ผิดกฎหมายอยู่เสมอ สมาคมมีเรื่องราวที่ทำให้ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมบ่อย ๆ เมื่อคนของสมาคมถูกจับกุมก็ต้องมีการเรียไ้เงินเพื่อนำไปเป็นค่าไ้จ่ายในการต่อสู้ทางกานคดีความของบุคคลเหล่านั้น กล่าวโดยสรุปในช่วงนี้สมาชิกของสมาคมโดยทั่วไปได้รับความเดือดร้อนทั้งทางด้านการถูกเจ้าหน้าที่คอยจับกุมปราบปราม และการถูกเรียไ้เงินบ่อย ๆ แต่กลับไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลืออะไรจากสมาคมเลย สมาชิกโดยทั่วไปจึงเริ่มรู้สึกว่า การจะอยู่หรือไม่อยู่กับสมาคมนั้นไม่ไ้ไ้ผลที่ต่างกันเท่าไ้ไ้นัก ในระยะที่สมาชิกของสมาคมเริ่มรู้สึก เช่นนั้น เป็นช่วงที่การปกครองส่วนภูมิภาคไ้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ทางราชการสามารถควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติราชการของ เจ้าเมืองต่าง ๆ ไ้มากขึ้นกว่าเดิม ปัญหาเรื่องขนนางทองดินกคชี่ซิม เห่งประชาชนจึงลดน้อยลงไปโดยปริยาย หรือหากประชาชนยังถูกกคชี่ซิม เห่งอยู่ก็ไ้สามารถที่จะร้องเรียนต่อทางการไ้ได้ง่ายกว่าแต่ก่อน ความจำเป็นที่ไ้จะต้อง เขา เป็นสมาชิกของสมาคมลับฮังยีจึงยิ่งลดน้อยลง

เมื่อ เป็น เช่นนี้สมาชิกของสมาคมที่ เป็นแกนหลักก็ เริ่มถอนตัวออกไป สมาคมจึงมีขนาดเล็กลง อำนาจก็พลอยลดน้อยลงไปด้วย และแกนของสมาคมที่ เหลืออยู่ คือ กลุ่มที่ชอบกระทำผิดกฎหมาย สมาคมฮังยีจึง เริ่มสลายตัวจากองคกรที่มุ่งในด้านการช่วยเหลือปกป้องภัยให้แก่กันและกัน มา เป็นกลุ่มอันธพาลที่ไ้เกี่ยวข้องกับความวุ่นวาย ความเดือดร้อนให้แก่สังคม ซึ่งแม้กระทั่งชาวจีนเองก็ไ้ยังรู้สึกรังเกียจ

¹ กจช. ร. 5 บ. 1.2/4 พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ร. ที่ 150/43 (พ.ศ. 2424), เรื่อง เติม .

และไม่อยาก เขา เป็นสมาชิกด้วย ในระยะหลังจำนวนสมาชิกลดน้อยลง ไปได้มาก พวกอั้งยี่อันธพาล เลยกองหันมา ใช้วิธีขู่ เชื้อบังคับให้ชาวจีนโดยทั่วไปสมัคร เข้าม่า เป็นสมาชิกของสมาคม¹

ตั้งแต่ตอนปลายรัชกาลที่ 5 เป็นคนมาอั้งยี่จึงมีลักษณะ เป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่มีจำนวนมากมายหลายกลุ่ม จากรายงานของพระอริกธมภ์ประกาศ ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2449 ระบุว่า ในตอนนั้นที่กรุง เทพามีอั้งยี่อยู่อย่างน้อย 30 กลุ่ม โดยแยกเป็นอั้งยี่แต่จิ๋ว 13 กลุ่ม กวางตุ้ง 8 กลุ่ม ไทหล่า 7 กลุ่ม อั้งยี่แคะอีก 2 กลุ่ม และคาดหมายว่าคงจะมีอั้งยี่อยู่ในกรุง เทพาก็อีกหลายกลุ่ม แต่ ว่าทางกวางตุ้งไม่ทราบร่องรอยและที่ตั้งของอั้งยี่พวกนี้ อั้งยี่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ นั้นมักจะทะเลาะวิวาทกันเอง และมักจะทำมาหากินในทางทุจริตผิดกฎหมาย ก่อความวุ่นวายอยู่เมือง ๆ² แต่เนื่องจากว่าอั้งยี่ในช่วงนี้ไม่มีกำลัง อำนาจ และความเข้มแข็ง เหมือนอั้งยี่ในสมัยรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 4 และในช่วง ครั้งแรกของรัชกาลที่ 5 ดังนั้นความวุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึง เป็นเหตุ เล็ก น้อย ไม่ร้ายแรง เท่ากับการกระทำของอั้งยี่สมัยก่อน

กล่าวโดยสรุปสมาคมลับอั้งยี่ซึ่ง ก่อตั้ง ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ด้วยจุด มุ่งหมายที่จะช่วย เหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เมื่อพัฒนามาถึงราว ๆ กลาง สมัยรัชกาลที่ 5 ก็เริ่มเสื่อมสลายลงจนแทบจะไม่ เหลือจุดมุ่งหมายดั้ง เดิมไว้ เลย กลายสภาพมาเป็นกลุ่มอันธพาลที่ก่อความ เกือบรอนไหแก่สังคม และได้ เสื่อมลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งหมดอำนาจและบทบาทไปในที่สุด

¹ กจช. ร. 6 ม. 8/2 อั้งยี่มณฑลสุราษฎร์และชุมพร จกหมายเจ้า พระยาอภิรักษ์ - มหาเสวกเอกพระยาจักรีปาณิสวัสดิ์วิสุทธิ ราช เลขาธิการ วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2462 .

² กจช. ร. 5 น. 33/21 รายงานพระอริกธมภ์ประกาศที่ 341/125 วันที่ 5 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 125 (พ.ศ. 2449)

การจดทะเบียน กฎข้อบังคับ และพิธีกรรมของสมาคม

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะพูดถึงการจดทะเบียน กฎข้อบังคับ และพิธีกรรม ในการรับสมาชิกใหม่ของสมาคมด้วยถึงปีในประเทศไทย ซึ่งก็คงจะกล่าวได้อย่างสังเขปเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอั้งยี่เท่าที่ได้อ่านพบในปัจจุบัน มีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้อยู่น้อยมาก

ก. การจดทะเบียน สมาคมอั้งยี่ในประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายกลุ่ม และมีชื่อเรียกเฉพาะต่างกันไปเป็นยี่หิน (ยี่หิน) ปุนเถากง งี่เฮง ซิวลี้ก้อ เป็นต้น พวกอั้งยี่มักจะเรียกสมาคมของตนว่าหนาคายชื่อ เฉพาะและต่อท้ายด้วยคำว่ากงซี (公司) ซึ่งเป็นภาษาจีน แปลว่า บริษัทหรือที่ประชุม และภาษาไทยได้ใช้ทับศัพท์ในความหมายเดียวกันว่า "กงสี" สำหรับการจดทะเบียนบริหารนั้น สมาคมอั้งยี่ในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นสมาคมใหญ่หรือสมาคมเล็ก จะมีเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งเหล่านี้เป็นผู้บริหารงาน คือ

1. หัวหน้าใหญ่ของสมาคม เรียกว่า ตัวเฮียบ แปลว่า พี่ชายใหญ่ เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในสมาคม ดูแลรับผิดชอบงานของสมาคมทั้งหมด
2. รองหัวหน้าหรือหัวหน้าสาขา เรียกว่า ยี่เฮียบ แปลว่า พี่ชายที่สอง เป็นผู้ที่มีอำนาจรองลงมาจากรองตัวเฮียบ หากว่าสมาคมนั้นเป็นสมาคมใหญ่ที่มีสาขาย่อยกระจายไปอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ยี่เฮียบก็จะมีฐานะเป็นหัวหน้าสาขา มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานของสาขาเหล่านั้น แต่ละสาขาก็จะมีหัวหน้าอยู่หนึ่งคน ดังนั้นสมาคมที่มีสาขาหลายแห่งก็จะมียี่เฮียบอยู่หลายคน
3. รองหัวหน้าสาขา เรียกว่า ซาเฮียบ แปลว่า พี่ชายที่สาม มีอำนาจรองลงมาจากรองหัวหน้าสาขา ปฏิบัติงานแทนหัวหน้าสาขาคามที่ใครรับมอบหมาย และช่วยบริหารงานต่าง ๆ
4. อาจารย์ของสมาคม เรียกว่า ซิงแซ (ซินแส) มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของสมาคม และให้คำแนะนำสั่งสอนแก่พวกตัวเฮียบ ยี่เฮียบ ซาเฮียบ
5. เจ้าหน้าที่กองระวางหน้า เรียกว่า ซิงหอง มีหน้าที่ช่วยซิงแซ ประกอบพิธีรับสมาชิกใหม่ และทำหน้าที่เป็นเลขานุการ

6. ผู้นำพล เรียกว่า ตงกุน มีหน้าที่ถือธงอาญาสิทธิ์ พาบรรดาผู้ที่จะสมัคร เป็นสมาชิกของสมาคม เขาไปหาซึ่งแซในพิธีกรรมรับสมาชิกใหม่

7. ผู้ควบคุมกฎข้อบังคับ เรียกว่า อังกุน มีหน้าที่ลงโทษสมาชิกที่กระทำผิดกฎข้อบังคับของสมาคม คำว่า อังกุน แปลว่า ตะบองสีแดง เป็นไม้ที่ใช้สำหรับ เข็มบนผูกกระทำผึก

8. เจ้าพนักงานทั่วไป เรียกว่า เจาเอย แปลว่า รอง เท้าหญา หรือ รอง เท้าฟาง เจาเอยนี้จะมีอยู่หลายคน ทำหน้าที่เป็น เจ้าพนักงานธุรการ นายทะเบียน คนส่งข่าว เสมียน และปฏิบัติงานทั่วไปของสมาคม

ถัดจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ลงมาก็คือ สมาชิกโดยทั่วไปของสมาคมซึ่งจำนวนคนอาจจะมากหรือน้อยแล้ว แต่ขนาดของสมาคมนั้น สำหรับการประชุม บรรดาสมาชิกทั้งหมด มีขึ้นตามความจำเป็นของ เหตุการณ์ และแล้วคำว่าหัวหน้าสมาคมจะเห็นควร โดยปกติสมาชิก เหล่านี้มีโอกาสพบปะกันอยู่แล้วในงานพิธีต่าง ๆ ของสมาคม เช่น พิธีกรรมในการรับสมาชิกใหม่ และในงานเลี้ยงประจำปี² เป็นต้น ส่วนผู้ที่จะเป็นเจ้าหน้าที่บริหารงานของสมาคมนั้นจะต้อง เป็นคนที่มีความสามารถ และเป็นที่ยอมรับของบรรดาสมาชิกทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าสมาคมหรือหัวหน้าเสี่ยจะต้องมีความสามารถสูง ทำงานไต่แก่ง และส่วนใหญ่จะมีฐานะทาง เศรษฐกิจดี

¹ กช. จดหมายเหตวรรษกาลที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210 (พ.ศ. 2391) สำเนาค่าให้การเงินไปว่าควยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทราเก่าเรียบ จ.ศ. 1210.

— กช. ร. 6 ม.8/3 อั้งยี่มณฑลปราจีนบุรี (12 มิถุนายน พ.ศ. 2458 — 26 มกราคม พ.ศ. 2458)

² กช. ร. 5 น.33/19 หนังสือของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองที่ 242/646 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) ถึงเสนาบดีกระทรวงนครบาล .

สมาคมลับอิงปืนในประเทศไทยนับว่ามีการจัดระเบียบภายในกลุ่มดีพอควร การที่สมาคมลับนี้สามารถมีบทบาทต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายสิบปีนั้นมิได้เกิดจากการมีระเบียบที่ดีภายในกลุ่มเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการที่ชาวจีนมีวินัยที่เข้มมากในการรวมกลุ่ม และความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย การมีระเบียบวินัยที่ดีทำให้สมาชิกทุกคนยอมปฏิบัติตามเคร่งครัดตามบรรทัดฐาน (Norm) ของกลุ่มที่กว้างไว้ ส่วนความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นทำให้กลุ่มที่ตั้งขึ้นมีการเกาะกลุ่มอย่างมั่นคง ไม่สลายตัวไปง่าย ๆ ปัจจุบันทั้งสามประการที่กล่าวมาแฉนี้ ยังผลให้การดำเนินงานของสมาคมดำเนินไปอย่างดี สมาคมจึงอยู่ต่อเนื่องมาได้เป็นเวลานาน

การมีระเบียบวินัยที่ดีในการรวมกลุ่ม และความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นภายในกลุ่มของคนนั้น เป็นลักษณะนิสัยของชาวจีนที่ได้รับผลกระทบขึ้นจากความ เป็นอยู่ภายในครอบครัว สังคมจีนให้ความสำคัญต่อระบบ เครือญาติ เป็นอย่างมาก ครอบครัวชาวจีนจึงอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) กล่าวคือ นอกจากพ่อแม่ลูกแล้ว ยังมีญาติพี่น้องอื่น ๆ อีกมากมายมาอาศัยอยู่ร่วมกัน² เมื่อคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกัน ก็ต้องมีการสร้างกฎระเบียบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มยึดเป็นหลักปฏิบัติ เช่น จะตอง เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม-

¹ หมายถึง การจัดระเบียบภายในกลุ่มดีพอควร การมีวินัยที่เข้มมากในการรวมกลุ่ม และความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

² บัณฑิต อ่อนด้า, "ขอคิดบางประการ เกี่ยวกับลักษณะทางสังคมของชาวจีนและนโยบายต่อชาวจีน", ชาวจีนในประเทศไทย, ชจคกับ บรมุพัฒน์ ธรรมะรวม (กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา, 2517), หน้า 160 - 162 .

ในขณะที่สถาบันครอบครัวของชาวจีนมีลักษณะ เป็นแบบครอบครัวขยาย นั้น ครอบครัวของไทยก็มีการจัดระเบียบหนักไปในด้านครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวพื้นฐาน (Nuclear Family) ซึ่งอยู่กันแบบพ่อแม่ ลูก ไม่ค่อยมีญาติพี่น้องอื่นมาอยู่ร่วมด้วย

คำสั่งของผู้อาวุโสอย่าง เกร็งครีค จะต้องให้ความช่วยเหลือญาติพี่น้องที่ตกทุกข์ได้ยาก เป็นคน กฏเหล่านี้สร้างขึ้นมาเพื่อให้การอยู่ร่วมกันภายในกลุ่มดำเนินไปด้วยดี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สถาบันครอบครัวของชาวจีนมีกฎระเบียบที่ค่อนข้างจะเข้มงวด และการปกครองภายในครอบครัวก็ค่อนข้างจะเด็ดขาด ดังนั้นชาวจีนจึงมีความเคยชินกับการปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กรอบระเบียบวินัย จนกระทั่งกลายมาเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว และจากสภาพครอบครัวที่เน้นความสำคัญของการอยู่รวมกลุ่มกันท่ามกลางหมู่ญาติมากมาย ก็ไ้เฉพาะลักษณะนิสัยการชอบรวมกลุ่มและความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่มให้แก่พวกชาวจีนอีกด้วย¹

ความผูกพันในระบบ เครือญาตินับ เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยประจำตัวในหมู่ชาวจีนขึ้น 2 ประการ คือ การมีระเบียบวินัยที่ดีในการรวมกลุ่ม และความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นภายในกลุ่มของคน ลักษณะนิสัยทั้ง 2 ประการที่กล่าวมานี้ ช่วยทำให้การทำงานของสมาคมลับที่พวกคนจีนร่วมมือกันก่อตั้งขึ้นดำเนินไปด้วยดี สมาคมจึงอยู่ต่อ เนื่องมาไ้เป็น เวลานาน

ข. กฎข้อบังคับ ในหนังสือพิมพ์ฉบับ 13 ข้อที่พวกหัวหน้าอังกฤษกลุ่มต่าง ๆ ทำกับรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2424 นั้น ข้อที่ 11 ใ้ระบุว่า "ข้าพระพุทธเจ้า (หมายถึงพวกหัวหน้าอังกฤษ - ผู้เขียน) จะส่งกฎหมายธรรมเนียบฉบับที่ 36 ขอมายให้เจ้าพนักงานแปล ถ้าข้อใดเป็นการแรงในบาน เมืองก็จะยอมยกถอนเสีย"² และในใบบอกของขุนพรพิทักษ์แห่ง เมืองประจันตคีรี เขตที่มีมาถึง เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีด้วย เรื่องอันนั้นได้พูดถึงกฎข้อบังคับของพวกนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า

... เมื่อ ณ เดือน 3 ข้างขึ้นปีมะเมียจัตวาศก (จ.ศ. 1244) ขึ้นเตามา บดกัฏกรมการว่า เดือน 3 แรม 9 ค่ำ ปีมะเมียจัตวาศก จีนเตาจะกิน โตะเขาตั้งปี กรมการจึงว่าให้จีนเตาเอาคำพวกอังกฤษี่สาบานต่อกัน 36 ขอมายืนในกรมการกุเสียก่อน ถ้าขอใดขอหนึ่งซัดของอยู่ในบานในเมืองแล้ว

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160 - 162

² กจช. ร. 5 น. 33/12 หัวหน้าอังกฤษกลุ่มต่าง ๆ ทำพิมพ์ฉบับ จ.ศ.

จะยกออกเสีย ...¹

จากหลักฐานสองประการนี้ทำให้สรุปได้ว่า สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทยคงจะมีกฎข้อบังคับ 36 ข้อ แต่ข้อบังคับเหล่านี้จะมีรายละเอียดเป็นอย่างไรนั้น - เอกสารต่าง ๆ เท่าที่ใดคนพบในปัจจุบันมิได้มีบอกไว้เลย อย่างไรก็ตามสันนิษฐานว่าพวกอั้งยี่คงจะนำ เอกกฎข้อบังคับของสมาคมองค์สามมาเป็นแม่แบบ แต่ได้ดัดแปลงให้เข้ากับจุดหมายหมายของพวกเขา และ เนื้อหาสาระของข้อบังคับเหล่านี้คงจะมีใจความหลักอยู่ 3 ประการ คือ รักษาเรื่องราวและกิจการต่าง ๆ ของสมาคมไว้ เป็นความลับ ห้ามเปิดเผยใหญ่โตทั้งแก่ภรรยาและบุตร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามตกทุกข์ได้ยาก และ เคารพในสิทธิส่วนตัวของพี่น้องร่วมสมาคม²

สำหรับการลงโทษสมาชิกที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสมาคมนั้น เป็นหน้าที่ของ เจ้าพนักงานในตำแหน่ง "อั้งกุน" และโทษที่ได้รับอาจจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับความผิดที่ใดกระทำมา³

ค. พิธีกรรมในการรับสมาชิกใหม่ (Initiation Ceremony)

เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมในการรับสมาชิกใหม่ หรือที่เรียกกันในสำนวนไทยว่าการเข้าอั้งยี่นั้น เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่น่าสนใจ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า เอกสารต่าง ๆ เท่าที่เหลืออยู่มีขอมูลเกี่ยวกับ เรื่องนี้อยู่ไม่มากนัก และส่วนใหญ่จะกล่าวแทรกไว้อย่างสั้น ๆ ในหัวข้ออื่น เอกสารของทางกรมเท่าที่มีอยู่ได้พูดถึงพิธีกรรมในการเข้าอั้งยี่ไว้ดังนี้

...แล้วข้าพเจ้า (จีนโป - ฌูเซี่ยน) ก็ยกโต๊ะไปตั้งนอกโรงกลางแจ้ง
เอาตั้งใส่ขาวสาร เอาขามใส่น้ำมัน ตามตะเกียง ไวกกลางตั้งขาวสาร

¹ กจช. ร. 5 พศ. เล่ม 21 ที่ 435 หนังสือราชการวิมะแม เบญจศก จ.ศ. 1245 ร. ที่ 665

² สมาคมองค์สามในประเทศไทยจีนมีกฎข้อบังคับอยู่ 36 ข้อ คู้รายละเอียดยกได้ในบทที่ 1.

³ กจช. ร. 6 ม.8/3 อั้งยี่มณฑลปราจีนบุรี

ตั้งไว้บนโต๊ะ เอาตั้งใต้น้ำ เอาไก่มาเชือดคอก ร่องเอาโลหิตปนกับสุรา
เทลงในตั้งน้ำ ตั้งไว้หน้าโต๊ะตั้งหนึ่ง แล้วไหจีนเป็นถ้อยคาบ ๒ คน เอา
ปลายคาบจกตั้งไว้ เป็นประคอง จีนสินทอง เป็นตัว เทียบ ขาพเจ้าเป็นยี่เทียบ จีน
เส่ง เป็นชาเทียบ จีนศก. เกว. แค. จิว. แซ. อั้ง เป็น เจ้า. เอ. ย. ๑, แล้วจีนสินทองตัว
เทียบ จดรูปลวดคประศุคาบ เขาไปก่อน เอารูปปักไว้ที่ตั้งชาวสาร ไปยืนอยู่ข้าง
โต๊ะข้างหนึ่ง แล้วยี่เทียบ ชาเทียบ เจ้า. เอ. ย. ลวดประคองคาบตามตัว เทียบ เขาไป
ไหวตรงตั้งชาวสารตั้งไว้บนโต๊ะ แล้วไหวตัว เทียบคาบ พวกที่เขาคัว เทียบลวด
ประคองคาบ เขาไปไหวตั้งชาวสาร ไหวตัว เทียบ ยี่เทียบ ชาเทียบ เจ้า. เอ. ย. คาบด้วยกัน
ทุกคน แล้ว เอาถวยตักสุรากับน้ำ เลือดไก่ปนกัน ในตั้ง กินคนละถวยทุกคน จีน
ที่ยืนถือคาบ เป็นประคองนั้น ร่องว่า ไหวข้อ ไหวล้นคยต่อกัน ฉาไม้ข้อ ไม้ล้นคยต่อกัน
ในคอขาดคาบเหมือนไก่ ไก่คน 200 คนเสมอ...¹

... พวกกันลง เรือไปที่ เกาะงู ถึง เกาะงู พรอมกัน เชื้อคอกไก่ เอาเลือด
ไก่ใส่น้ำสุรา ได้เลือดแดง ถอกเลือดมือซ้ายเสียบข้างหนึ่ง จดรูปจีนคนละคอก
สาบานตัว เป็นพี่น้อง แล้วเสพรสชาติใส่เลือดไก่ทุกคน...²

... ถวยมีหนึ่งสี่บอก เขาไปยังพระราชเสนาว่า จีนที่เมืองฉะเชิง เทรา
ตั้งโต๊ะ เวลากลางคืน ตั้งตัว เป็นตัว เทียบหลายพวก แล้ว เอาขาว คุรี บัก
ที่โต๊ะ ทำประคองเอา โลหิตไก่มากิน และทำคำสาบานสัญญาถือป็น เครื่อง
ศาคราอาวุธครบมือ...³

.... อนึ่งการ เขาอั้งยี่ก่อน ๓ มีข้อพิสดารมาก มีหม่าไก่ มีเจ้า และชักถาม
กัน เป็นกฤษฎา (ปริศนา - ผู้เขียน) หลายอย่าง ความในข้อนี้เหลือที่จะ

¹ กทข. จกหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210 (พ.ศ. 2391) สำเนาคำให้การจีนไปว่าควย เรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิง เทรากำเรียบ
จ.ศ. 1210.

² กทข. จกหมายเทศรัชกาลที่ 4 เลขที่ 93 จ.ศ. 1220 (พ.ศ. 2401) บอภพระยาราชวังสัน เรื่องพวกจีนโจรสลัดที่ศิลาขาว แขวงกะพงโสม

³ กจข. ร. 5 มท. เล่ม 5 เลขที่ 9 จ.ศ. 1232 (พ.ศ. 2413)
สารตราถึง เมืองฉะเชิง เทรา ให้เมืองอุทัยธานี ข้าหลวงออกไปสืบสวนฟัง
ความจีนตัว เทียบ หน้า 18 - 19 .

ชี้แจงโดยละเอียดได้ โดยผู้เข้าอภัยโทษศาลาบาบไม่บอกกล่าวผู้ใด
ข้าพเจ้า (พระอริกรมประกาศ - ผู้เขียน) ไททราบ เป็นเวลา ๆ เท่านั้น...

- ...วิธีเข้าอภัย 1) คองลงชื่อ แลเข้า วัน เดือน ปี แลตำบลที่เกิด
2) คองถ่อของพาเดินรอบที่ท่าพิธี แลไปมอบให้ชินุแสะ
3) คองสาบานทุกประตูที่เขา. (ประตูมีคนยืนถือมีคอง
ประตูละ 2 คน ทำท่าจะฟันคอ)
4) แทงปลายนิ้วกลางมือซ้าย เอาเลือดปนสุรา กิน
คนละจิบ
5) แดวลอดโคตะ (หมายความว่าออกจากห้องพ่อแม่เดียวกัน)
6) ข้ามกองไฟ (หมายความว่าเกิดใหม่)
7) ข้ามสะพาน (มีอิฐหรือหิน 3 ก้อนวางเหยียบไป)
8) ไปพันไถ (ไถหมายความว่าแทนอายุชิก พันหมายความว่า
ว่า พันอายุชิก อายุชิกคุณนี้ประวัติว่า เคาความลับตั้งปีไปเบิกแญ่ ภายหลัง
ชีโคจึงศักดิ์ระเสียบ แลเอามาทำให้เห็นว่า ถ้าใครทำผิดอย่างอายุชิก จะ
คองถูกลงโทษเหมือนอายุชิก)²
9) แลอ่านประกาศแสดง ความประสงค์ของคณะอภัยให้ฟัง
มีใจความว่าจะประหารแลทำลายพวกเมงจู...³

หลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า แบบแผนในกรร เข้าอภัยที่ เอก-

¹ กจช. ร. 5 น. 33/71 รายงานพระอริกรมประกาศที่ 341/125
วันที่ 5 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 125 (พ.ศ. 2449)

² อายุชิกนี้ตามตำนานของพวกสมาคมองค์สามกล่าวว่า เป็นพระสงฆ์ที่
ทรยศออกทางลับของวัดเส้าหลินให้แก่กองทัพหลวง ทำให้วัดถูกเผา และ
พระสงฆ์ในวัดถูกฆ่าตายไป 100 กว่ารูป คำว่า "ชิก" แปลว่า เจ็ด อ่านออก
เสียงตามสำเนียงแต้จิ๋ว ภาษาจีนกลางอ่านออกเสียงว่า "ชี" ดูรายละเอียด
ในบทที่ 1

³ กจช. ร. 6 น. 8/3 อภัยมีนทลปราจีนบุรี (พ.ศ. 2458) -
วิธีเข้าอภัย เรียบเรียงโดย พลโทเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ซึ่งสอบถามจากจีนย่อง
หลี หัวหน้าอภัยเก่าในเมืองชลบุรีสมัยรัชกาลที่ 5

สารของทางการไทยโลกลาวไว้อย่างสิ้นเชิง เช่นนั้น มีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมในการรับสมาชิกใหม่ของสมาคมองค์สามอยู่หลายคน เช่น การทำประคูป่า การลดประทศคาบ ลอดโต๊ะ ข้ามกองไฟ ข้ามสะพาน การฆ่าไก่ การกินเลือดไก่บนน้ำสุรา การจุกอุปสาบาน เป็นพี่น้องกัน จะขอร่วมทุกข์ร่วมสุขไปจนตาย และการห้ามไม่ให้สมาชิกบอกเล่าพิธีกรรมในการเข้าอั้งยี่ให้แก่ผู้ใดทราบ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงสรุปได้ว่าพิธีกรรมในการเข้าอั้งยี่ที่ท่ากันอยู่ในประเทศไทยนั้น คงจะ เหมือนกับที่ท่ากันอยู่ในประเทศจีน¹ แต่อาจจะมีการคัดลอกแบบแผนบางตอนที่ ไม่จำเป็นออกไปบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้การเข้าอั้งยี่สะดวกและง่ายขึ้น

เขตของสมาคม

สมาคมอั้งยี่ที่มีอยู่ที่ไปตามท้องถิ่นที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่กันมากนั้น สามารถจัดเข้าพวกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่อั้งยี่ในจังหวัดชายทะเลตะวันออก ลุ่มแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง กลุ่มต่อมาคือ อั้งยี่ในภาคใต้ ส่วนกลุ่มสุดท้ายคืออั้งยี่ในภาคกลาง สำหรับภาคเหนือและภาคอีสานนั้น เอกสารของทางการไทยไม่เคยระบุเลยว่ามีปัญหาเรื่องอั้งยี่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะก่อนปี พ.ศ. 2440 มีชาวจีนไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในสองเขตนี้บ่อยมาก เนื่องจากอุปสรรคทางคานการคมนาคม² เมื่อมีคนจีนขึ้นไปอาศัยอยู่น้อย หากจะมีการรวมกลุ่มกันเป็นอั้งยี่ สมาคมลับที่ตั้งขึ้นก็คงจะเป็นสมาคมเล็ก ๆ ไม่มีบทบาทอะไรนัก และมีใครมีการเคลื่อนไหวใดที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย ภายใต้อิทธิพลของภาคเหนือและภาคอีสานจึงไม่มีปัญหาเรื่องอั้งยี่เลย เขตของอั้งยี่จึงอยู่เฉพาะในภาคกลาง ภาคใต้ แถบหัวเมืองชายทะเลตะวันออกรวมทั้งลุ่มแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง อั้งยี่ในเขตทั้งสามนี้จะมีบทบาทและการเคลื่อนไหวในแต่ละช่วงไม่เหมือนกัน

¹ พิธีกรรมในการรับสมาชิกใหม่ของสมาคมองค์สามนั้นได้กล่าวไว้แล้ว
ในบทที่ 1

² G. William Skinner; op cit pp 84 - 90 .

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะพอบ้างสังเขปถึงอั้งยี่ในแต่ละเขต ส่วนบทบาทโดยละเอียดนั้นจะกล่าวถึงในบทที่ 3 บทที่ 4 และบทที่ 5

ก. อั้งยี่ในเขตหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ลุ่มแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 เมืองต่าง ๆ ในดินแดนแถบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมาก เป็นแหล่งผลิตน้ำตาลทรายซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุดในขณะนั้น โดยมีศูนย์กลางการผลิตอยู่ที่ระแงะ เจริงเทรา สาครบุรี (สมุทรสาคร) นครชัยศรี (นครปฐม) และสมุทรสงคราม¹ นอกจากน้ำตาลแล้ว ก็มีสินค้าพวกพริกไทย ถารบูร กานพลู รง ซึ่งปลูกได้มากที่จันทบุรี² ในขณะนั้นมีอยู่ทั่วไปตามเมืองต่าง ๆ แถบชายทะเลด้านตะวันออก³ ของป่าและผลเร็วมีมากในราชบุรี และระแงะ เจริงเทรา⁴ เป็นต้น

¹ กษ. จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 3 เลขที่ 8 จ.ศ. 1194 สารตราเจ้าพระยาจักรีมาถึง พระวิเศษฤาไชย เรื่องให้ทานาในทิสวนกลดวย สวนออย

กษ. จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 3 เลขที่ 22 จ.ศ. 1212 ศักยออกกรุงเกล้าถึงมหาดไทย เรื่องนำฝนคนชาว บัญชีวัด พระสงฆ์ บัญชีจำนวนโรงงานน้ำตาล ไร่ออย

กษ. ร. 4 1ก/8 พระราชหัตถเลขาและประกาศต่าง ๆ ในรัชกาลที่ 4 ปี จ.ศ. 1223 - 1242 เลขที่ 43 ออกพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ 1,000 ซึ่งให้พ้อคนน้ำตาลทรายก้ไปลงทุน เพื่อป้องกันการค้าขาดทุน เพราะต้องเสียบคอกเบียแพง ประกาศเมื่อปี จ.ศ. 1225 หน้า 194 - 198

จอห์น ครอว์ฟอร์ด, เอกสารของครอว์ฟอร์ด ๒๑ 16 หน้า 102 - 103

² จอห์น ครอว์ฟอร์ด, เรื่องเดียวกัน, ๒๑ 6, 17, 19 หน้า 97 - 104

³ เรื่องเดียวกัน, ๒๑ 14 หน้า 102

⁴ กษ. จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 3 เลขที่ 111 จ.ศ. 1208 ร่างตราถึงเมืองระแงะ เจริงเทรา เมืองนครนายก เมืองปราจีน แถบให้เก็บผลเร็วส่งเข้ามา ณ กรุง เทพา ให้ทันมรสุมสำเภาสลุกำบัน ปีมะเมีย อัฐศก. 1208

เมื่อคืนแคนแถบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ชาวจีนก็อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่กันมาก โดยชาวจีนเหล่านี้เข้ามาประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้าต่าง ๆ ไปขายที่กรุงเทพฯ บางก็ประกอบอาชีพเพาะปลูก ที่ทำงานในโรงงานน้ำตาลก็มีจำนวนอยู่ไม่น้อย จึงเกิดมีชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่อยู่ทั่วไปตามเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ สิ่งที่ตามมาควบก็คือ สมาคมลับฮังยี่ซึ่งมีบทบาทและการเคลื่อนไหวอย่างมาก กล่าวได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ปัญหาฮังยี่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของชาวจีนในเขตนี้แทบทั้งสิ้น

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 สมาคมลับฮังยี่ที่มีอยู่เริ่มลดบทบาทลง และไม่ค่อยได้ก่อความวุ่นวายดังเช่นแต่ก่อน เนื่องจากจำนวนสมาชิกของสมาคมลดน้อยลงกว่าเดิมมาก ฮังยี่พวกหนึ่งก็อพยพโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคใต้บางภาคกลางบาง และอีกพวกหนึ่งละจากสมาคมไปอยู่กับพวกบาทหลวงกลายเป็นกลุ่มจีนเซารีตบาง เมื่อจำนวนสมาชิกลดน้อยลง อำนาจของสมาคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีคนมาก บ่อมจะคงลดน้อยลงไปควบโดยปริยาย สมาคมจึงไม่มีบทบาทมากเหมือนสมัยก่อน ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ปัญหาฮังยี่ในเขตนี้จึงมีอยู่น้อย และไม่รุนแรงเท่าใดนัก

การที่คนจีนบางส่วนในเขตหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ลุ่มแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลองอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อื่นนั้น เป็นเพราะอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายซึ่ง เป็นเศรษฐกิจหลักของเขตนี้ได้เริ่มตกต่ำลงอย่างมากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2413 เป็นต้นมา ทวีปยุโรปซึ่ง เป็นตลาดสำคัญที่ซื้อน้ำตาลทรายจากไทย สามารถผลิตน้ำตาลได้อย่างเพียงพอจากหัวผั๊กภาค จึงไม่ต้องซื้อน้ำตาลจากไทยอีก ส่วนสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้อุตสาหกรรมนี้ตกต่ำลงก็คือ กรรมวิธีในการผลิตของไทยค่อนข้างจะล้าหลัง ทำให้ต้นทุนสูง ราคาน้ำตาลแพง ไม่สามารถแข่งกับน้ำตาลทรายที่ผลิตในบริเวณหมู่เกาะฟิลิปปิน คิวบา และชวาได้ อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายจึง เริ่มเสื่อมสลายไป เศรษฐกิจในดินแดนแถบนี้จึงพลอยซบเซาตาม—

ไปควย¹ ในระยะที่ความเจริญทางเศรษฐกิจของเขตนี้นั้นเริ่มลดลงนั้น เป็นช่วงที่ทางภาคใต้กำลังพัฒนาการท่าเหมืองแร่ดีบุกออกไปอย่างกว้างขวาง² ส่วนทางภาคกลางก็กำลังได้รับการพัฒนาให้ เป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อการส่งออก³ ชาวและคิบูกโตกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญแทนที่น้ำตาล ศูนย์ความเจริญทางเศรษฐกิจจึงเคลื่อนย้ายจากภูมิภาคนี้ไปอยู่ที่ภาคใต้และภาคกลาง ชาวจีนจำนวนมากจึงอพยพโยกย้ายจากที่อื่นมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในสองเขตนี้นี้

สำหรับพวกคนจีน เขาริคนั้น เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ในสมัยนี้บาทหลวงจำนวนมากได้เดินทางไปเผยแพร่ศาสนาทางแถบหัวเมืองชายทะเลตะวันออก กลุ่มแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง⁴ และประสบความสำเร็จในการชักจูงให้คนจีนบางส่วนละจากศาสนาเดิมมานับถือศาสนาคริสต์ได้ จึงเกิดกลุ่มคนจีนเขาริคนั้น เมื่อชาวจีนเหล่านี้หันไปนับถือศาสนาคริสต์แล้ว ก็ไม่สามารถเป็นสมาชิกของสมาคมลับฮังปี้ได้อีกต่อไป เพราะพวกฮังปี้มีพื้นฐานความเชื่ออยู่ที่ศาสนาพุทธนิกายมหายานและลัทธิเต๋า ทั้งยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อศาสนาคริสต์อีกด้วย ดังนั้นตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ชาวจีนในภูมิภาคนี้จึงแตกแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ จีนฮังปี้ และจีนเขาริค ชาวจีนสองกลุ่มนี้มักจะทะเลาะวิวาทกันเสมอ อัน-

¹ ศุภรัตน์ เลิศพานิชกุล, สุกัญญา - สุมาลี บำรุงสุข และนันทิยา สว่างวุฒิชรรม "ธุรกิจการค้าชาว: กลุ่มผลประโยชน์และชาวนา พ.ศ. 2398 - 2475" (ภาคนิพนธ์วิชา Economic Development of Modern Thailand (AH 116605), แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬา 2521), หน้า 8 - 9.

² พรณี อวนสกุล, เรื่องเดิม, หน้า 47 - 157 .

³ ศุภรัตน์ เลิศพานิชกุล, ... เรื่องเดิม, หน้า 5 - 36 .

⁴ มัลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเดิม, หน้า 113 .

เนื่องมาจากการมีพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกัน¹

มีข้อที่น่าสงสัยเกี่ยวกับ อั้งยี่ใน เขตหัว เมืองชายทะเลตะวันออก ลุ่มแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง มีบทบาทและการ เคลื่อนไหวอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 4 และ เริ่มลดบทบาทลงในรัชกาลที่ 5 อีกประการหนึ่ง เศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ เข้ามามีส่วนในการกำหนดบทบาทของอั้งยี่ในแต่ละเขต ทั้งนี้ เพราะชาวจีนมักจะไปตั้งถิ่นฐานท่ามาหากินในภูมิภาคที่มีความเจริญรุ่งเรือง ทาง เศรษฐกิจ ปัญหาอั้งยี่ใน เขตต่าง ๆ จึงมีการแปร เปลี่ยนไปตามความ เปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจในแต่ละสมัย

ข. อั้งยี่ภาคใต้ ตามหลักฐานที่มีอยู่กล่าวกันว่าชาวจีนได้ เข้ามายังหลักแหล่งอยู่ในภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว โดยเข้ามาประกอบอาชีพก่อนแล้วหาตีบ² และไต่ตั้งถิ่นฐานอยู่กันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นี้ แม้ว่าชาวจีนจะเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้เป็น เวลานานแล้วก็ตาม แต่ปรากฏว่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์นั้น ชาวจีนที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ทางภาคใต้อาจมีไม่มากนัก และการชุกหนาแน่นก็เกิดขึ้นอย่างประปรายเท่านั้น³ เมื่อมีชาวจีน เข้ามายังตั้งถิ่นฐานอยู่นอช สมาคม

1 กจช. ร. 4 - ร. 5 กท. เล่ม 37 เลขที่ 75 จ.ศ. 1231 ว่า
ควยโหวาหลวง กรมการชำระความจีน (อั้งยี่) วิชาทกบศิษย์บาทหลวง หน้า
281 - 284 .

กจช. ร. 5 กท. เล่ม 30 เลขที่ 55 จ.ศ. 1243 คอบ เมืองราชบุรี
ให้เรียกทัณฑ์จีน เขารัด จีนอั้งยี่ บ้านคอนกระ เมืองทั้ง 2 ฝ่าย หน้า 142 - 144 .

กจช. ร. 5 กต. 40.22/7 จีนอั้งยี่ทำอันตราขายแก่บาทหลวง เมืองฉะ
เชิง เทรา พ.ศ. 2439

กจช. ร. 5 กต. 40.36/54 พวกจีนอั้งยี่วิชาทกบศิษย์บาทหลวง
ที่ตลาดเมืองชลบุรี พ.ศ. 2439

² มัลลิกา เรื่องระพี, เรื่องเคิม, หน้า 7 - 8, 13.

³ พรรณี อวนสกุล, เรื่องเคิม, หน้า 69.

ลัทธิขงจื๊อที่มีอยู่จริง เป็นสมาคมเล็ก ๆ ไม่มีบทบาทอะไรนัก และไม่คอยไต่ถามความ
วุ่นวายใดให้แก่สังคมไทย กล่าวโดยย่อก็คือ ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 3 มาจนถึง
ประมาณกลางสมัยรัชกาลที่ 4 นั้น สมาคมลัทธิขงจื๊อในภาคใต้มีบทบาทและการ
เคลื่อนไหวอยู่น้อยมาก ทั้งยังไม่คอยไต่ถามปัญหาใดให้แก่ทางการอีกด้วย

ชาวจีน เริ่มหลังไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้มากตั้งแต่ประมาณกลาง
สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวได้เริ่มมีการพัฒนา
การทำเหมืองแร่ที่บุกในภาคใต้ออกไปอย่างกว้างขวาง และมีปัจจัยสำคัญอยู่ 2
ประการที่มีส่วนทำให้เกิดการขยายตัวในกิจการเหมืองแร่ที่บุก ปัจจัยข้อแรก
คือ ตลาดโลกมีความต้องการแร่ที่บุกเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในอุตสาหกรรม
ต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมเครื่องกระป๋อง ที่บุกจึงมีราคาดี เป็นเหตุให้ผู้คนหัน
มาสนใจทำเหมืองแร่ที่บุกกันมากขึ้น ส่วนปัจจัยข้อหนึ่งก็คือ ภายหลังจากทำ
สนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ไทยต้องเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากการผูกขาด
มาเป็นระบบเสรีนิยมซึ่งเปิดโอกาสให้เอกชนลงทุนประกอบการต่าง ๆ ใดย่าง
อิสระ เมื่อที่บุกมีราคาสูง ชาวจีนและชาวญี่ปุ่นในบังคับอังกฤษจากทางแหลม
มลายูจึง เข้ามาลงทุนทำเหมืองแร่ในภาคใต้ของไทย¹

การทำเหมืองแร่ที่บุกต้องใช้แรงงานกรรมกรเป็นจำนวนมาก ใคมี
ชาวจีนอพยพเข้ามาทำงานในภาคใต้มากมาย สมาคมลัทธิขงจื๊อขยายตัว
ออกไปอย่างรวดเร็ว กลายสภาพมาเป็นสมาคมขนาดใหญ่ ที่พร้อมไปช่วย
กำลังคนและอำนาจ ดังนั้นตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา สมาคมลัทธิขงจื๊อ
ในภาคใต้จึงมีบทบาทและการเคลื่อนไหวอย่างมาก ไต่ถามการร้ายแรงขึ้นหลาย
ครั้ง เช่น ก่อการวิวาทที่ภูเก็ตในปี พ.ศ. 2410 ยกพวกขับร้อย ๆ คน เข้าตีกัน
ที่นครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2418 ก่อจลาจลที่ระนองและภูเก็ตในปี พ.ศ.

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69 - 73.

2419 ข้าพระอิศราธิไชย เจ้าเมืองกระบี่ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2421 เป็นต้น¹ นอกจากนี้ อังปักษ์ภาคใต้ในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากอังปักษ์ภาคอื่น ๆ อยู่ข้อหนึ่ง คือ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพวกอังปักษ์ทางแหลมมลายู ส่วนอังปักษ์ในภูมิภาคอื่น ๆ นั้น ไม่เคยปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กับกลุ่มอังปักษ์ในประเทศใกล้เคียงเลย

ค. อังปักษ์ในภาคกลาง ภาคกลางหรือบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานี้ เป็นเขตที่มีดินดี น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ และมีภูมิอากาศที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชเมืองร้อนอยู่หลายชนิด จึงเป็นภูมิภาคที่มีประชากรเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น และเป็นเขตเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศ พืชที่ปลูกกันมากที่สุด คือ ข้าว รองลงมา ได้แก่ พริกไทย ฝ้าย ยาสูบ หนาม มะพร้าว ฝัก และผลไม้ต่าง ๆ ความหลักฐานที่มีอยู่ระบุว่า ในช่วงรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 นี้ บริเวณภาคกลาง เป็นอีกเขตหนึ่งที่มีชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่มากพอควร ชาวจีนในเขตนี้ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่กันมากที่สุดในกรุงเทพฯ โดยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปใน

¹ กจช. ร. 4 กท. เล่ม 33 เลขที่ 69 จ.ศ. 1229 สารตราว่า คุ้มไ้พระยาเทพราชบุณ เป็นชาหลวงออกไประงับจีนวิวาทกัน ณ เมืองภูเก็ค หน้า 236 - 237 .

เลขที่ 73 จ.ศ. 1229 หนังสือว่าคุ้มไ้พระยาเทพราชบุณคึกจักกกรรักษาเมืองภูเก็ค หน้า 240 .

กจช. ร. 5 กท. เล่ม 61 จ.ศ. 1237 - 1242 จีนมาเถากับจีนฮกเกี้ยน เมืองนครศรีธรรมราชวิวาทกัน (จ.ศ. 1237) และจีนผู้รายปลนข้าพระอิศราธิไชย ผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ถึงแก่กรรม (จ.ศ. 1240) หน้า 2 - 264.

กจช. ร. 5 กท. เล่ม 62 จ.ศ. 1238 - 1239 จีนก่อการกบฏที่เมืองภูเก็คและเมืองระนอง การปราบปราม และจับกุมพวกกบฏจีน หน้า 2 - 312.

เมืองนี้

เมื่อบริเวณภาคกลางมีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่มากพอประมาณ สมาคม
ลี้ฮั้งปี้ที่ก่อตั้งกันขึ้นน่าจะเป็นสมาคมชนากลาง ที่มีกำลังคนอยู่มากพอควร ส่วน
ในคานบพบาทและการเคลื่อนไหวนั้น เอกสารของทางการในสมัยรัชกาลที่ 3
และรัชกาลที่ 4 ไม่เคยกล่าวถึงปัญหาการก่อความวุ่นวายของฮั้งปี้ในเขตนี้ จึง
สรุปได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว บทบาทของฮั้งปี้ในภาคกลางส่วนใหญ่ น่าจะเป็น
ไปในด้านการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และคงจะไม่ค่อยได้
ก่อความวุ่นวายใดให้แก่สังคม

ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริง เศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนแปลงจาก
ระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้า ในขณะนั้นตลาดโลก
กำลังมีความต้องการข้าวเป็นอย่างมาก ยิ่งบริเวณภาคกลางจึงได้รับการพัฒนาให้
เป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อการส่งออก เช่น มีการขุดคลองสายต่าง ๆ เพื่อขยายพื้นที่
เพาะปลูกออกไป และสนับสนุนให้ชาวนาเขาไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ดินที่บุกรุกเบิก
ใหม่¹ ผลของการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจในภูมิภาคนี้เจริญรุ่งเรือง และขยายตัว
ออกไปอย่างรวดเร็ว มีผู้คนอพยพจากที่อื่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตนี้มากมาย
ส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพเป็นชาวนา นอกจากนี้ก็มี
พวกคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลาง รับซื้อข้าว
จากชาวนามาขายให้โรงสี และชาวจีนที่เข้ามาประกอบกิจการค้าอื่น ๆ อีก
เป็นจำนวนไม่น้อย² สำหรับในกรุงเทพฯ นั้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพวกจีน
ใหม่³อพยพเข้ามามากมาย จำนวนชาวจีนเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก ชาวจีนเหล่านี้

¹จอห์น ครอว์ฟอร์ด, เรื่องเดิม, หน้า 96.

G. William Skinner, op cit. pp. 80, 84 - 90.

²ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, สุกัญญา - สุมาลี บำรุงสุข และนันทิยา
สว่างวุฒิชัยธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 1 - 20, 47 - 55, 104.

³จีนใหม่หมายถึงชาวจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน

นี้ประกอบอาชีพรับจ้างทำงานตามโรงสี แผลปลา และห้างร้านต่าง ๆ บางพวก
 เขามา เป็นคู่หูของอยู่ตามท่าเรือก็มี ชุมชนชาวจีนในภาคกลางขยายใหญ่ขึ้น
 กว่าเดิม สยามคัมภีร์อั้งยี่ที่มีอยู่จึงมีบทบาทและการเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้น พวก
 อั้งยี่ในภาคกลางซึ่ง เคยอยู่อย่างสงบในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 นั้น
 เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อความวุ่นวายหลายอย่างให้แก่ทางการ และเริ่ม
 มีปัญหาอั้งยี่ที่ เกิดจากการกระทำของชาวจีนในเขตนี้เพิ่มขึ้นกว่าในรัชกาลก่อน ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลคุณากร, "เรื่อง
 อั้งยี่" นิทานโบราณคดี, หน้า 283 - 284.

